

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра економічної теорії

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРІЇ ІНФЛЯЦІЇ»**

Виконав: студент 4-го курсу навчання,

Спеціальності

051 Економіка

Назаренко Олександр Олександрович

Керівник: Сапачук Ю.М.,

доктор економічних наук

Рецензент _____

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« ____ » _____ 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ КОЛИВАНЬ.	5
1.1.Ретроспективний огляд наукового дослідження інфляційних процесів	5
1.2.Визначення, суть та види інфляції.....	17
1.3.Висновки до Розділу 1	25
2. РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ АНАЛІЗУ ІНФЛЯЦІЙНИХ КОЛИВАНЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.	27
2.1.Інфляційні коливання в методологічному контексті сучасних економічних шкіл	27
2.2.Ефективна антиінфляційна державна економічна політика	37
2.3.Висновки до Розділу 2	46
3. РОЗДІЛ 3. ІНФЛЯЦІЯ В УКРАЇНІ.....	48
3.1.Державна антиінфляційна політика в Україні	48
3.2.Інфляція періоду повномасштабного вторгнення РФ	54
3.3.Висновки до розділу 3	61
4. ВИСНОВКИ.....	63
5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65

ВСТУП

Інфляція є явищем, яке притаманне економіці з моменту зародження централізованої монетарної системи. Зростання рівня цін може бути як руйнівним явищем, так і позитивним чи нейтральним. Це робить його дуже складним і неоднозначним. Економіці може шкодити як його зростання, так і падіння. А зважаючи на те, що ціни – одна з основ економічних відносин, шкода від їх надмірного зростання відчувається у всіх галузях економіки і у кожному домогосподарстві. Тому інфляційна політика така важлива.

Інфляція – комплексне явище, оскільки може бути спричинене різноманітним факторів. Це означає, що факт зростання цін є очевидним кожній людині, проте причини зростання, реальні наслідки від такого процесу, методи боротьби, і, що найважливіше, доцільність боротьби з інфляцією – питання, на які важко знайти відповідь людини без профільної освіти. Тому, не дивно, що це питання може бути сильно політизоване, особливо якщо антиінфляційна політика вимагає непопулярних методів її подолання, що викликає суспільний резонанс та дискусію.

До дослідників, роботи яких справили серйозний вплив на розвиток теорії інфляції у різні історичні періоди, можна віднести, зокрема, таких відомих науковців, як меркантилістів Жана Бодена, Томаса Мана, фізіократів на чолі з Франсуа Кене, класиків, Девіда Г'юма, Річарда Кентіллона, Адама Сміта, Девіда Рікардо, а пізніше Дж. М. Кейнса, та його послідовників, А. У. Філіпса, неокласиків Маршала, Пігу, Фішера, представників Австрійської школи Менгера, фон Мізеса, Хайєка, Де Сото, Сеннольца, монетариста Фрідмена, Мінскі. Мослера. Серед українських науковців свій внесок зробили, зокрема, такі економісти як М.І Туган-Барановський, Є. Слуцький, М. Зібер та інші.

Об'єктом вивчення цієї роботи є економічна теорія та елементи провальної та успішної антиінфляційної політики деяких держав періодів описаної історії.

Предметом дослідження цієї кваліфікаційної роботи є інфляційна теорія, як коло знань про інфляцію у економічній теорії, її розвиток та розвиток антиінфляційної економічної політики.

Завданням роботи є дослідження процесу розвитку інфляційної теорії, спроба виявити залежність факторів розвитку від зовнішніх історичних чинників, таких як кризи. Проводитиметься пошук зв'язків між поглядами науковців, проявів елементів попередніх пануючих теорій у теоріях сучасних шкіл та роботах науковців, ідейних наступників. Висновки мають бути використані для аналізу антиінфляційної політики України у період після відновлення незалежності у 1991 році і дотепер. Окреме місце має відводитись державній антиінфляційній політиці періоду повномасштабного вторгнення росії (країни-терориста) та методи контролю і стабілізації інфляційного росту, спричиненого вторгненням.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ КОЛИВАНЬ.

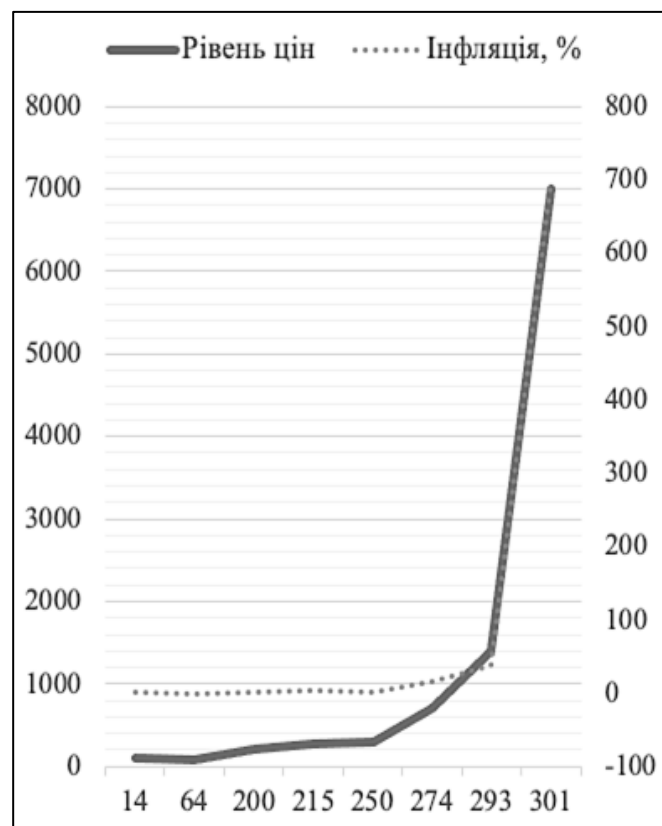
1.1 Ретроспективний огляд наукового дослідження інфляційних процесів

Період Античності

Інфляція існувала в людській історії задовго до появи звичного нам постіндустріального суспільства. Одним із таких зафіксованих випадків інфляції у світовій історії є гіперінфляція в Римській імперії у III ст н.е. Враховуючи дослідження [1, с.465], яке бере до уваги темп росту військового жалування римських солдатів, можна зробити висновок про низьку річну інфляцію (0,7%) у періоді з 27 року до н.е до 250 р н.е., помірну річну інфляцію (3,65%) у періоді з 250 р. до 293 р., та високу річну інфляцію (22,9%) у періоді з 293 р. до 301 р, яку, зважаючи на історичний період, можна прирівняти до сучасної гіперінфляції.

Імператор Діоклетіан впровадив монетарну реформу, в основі якої були:

- Перепис населення
- Впровадження щорічних зборів податків
- Щорічна емісія грошових знаків
- Перерахунок норми сплати податків відповідно до провінції
- Впровадження фіксованого обмінного курсу срібних, золотих та бронзових монет

Рис. 1.1 Інфляція в РІ 14 – 301 рр.

Ці заходи не сповільнили інфляцію, золоті та срібні монети втрачали свій номінал. Коли собівартість монет стала переважати над номіналом, вони

починали виходити з обігу, переплавляючись на чисте золото і срібло. Єдині монети які стабільно лишались в обігу були посріблені бронзові монети – Фоліси.

Пара провальних указів, які штучно закріплювали новий фіксований курс обміну між монетами, показали себе лише як тимчасові міри, внаслідок чого у 301 році Імператор Діоклетіан був змушений ввести «Едикт про Граничні ціни», який, зокрема, описував максимально допустимі ціни на 1200 товарів і послуг. Також, серед іншого, було введено смертну кару за спекуляцію товарами [2, с. 39].

Римляни не розуміли природи інфляції і вважали, що зростання цін на продовольство навіть в хлібні роки є проявом людської жадібності. Головним драйвером інфляційних процесів можна вважати саму монетарну політику Діоклетіана. Вивід золота і срібла з обороту перетворила обіг в Імперії на бартерно-бронзовий. Бронзові монети, які продовжували неконтрольовано вводити в обіг, не виводили з обігу у формі податків, що пришвидшувало знецінення всіх монет.

Державний контроль цін провалився. Як і в сучасності, обмеження цін виводило товари з ринку. Діоклетіан був змушений скасувати Едикт. Ціни остаточно стабілізувалися в 307 році, коли уряд припинив політику збільшення грошової маси. [3] Інфляція римського денарію, був одним з економічних факторів, які сприяли занепаду Римської імперії, яка пала у 476 році нашої ери.

Великий золотий голод та Революція цін

З кін. XIV – пер. пол. XVI століття Європа пережила так званий Великий золотий голод. Оскільки валютна система західних країн була заснована на обігу срібних і золотих монет, обсяг грошової маси напряму залежав від обсягу дорогоцінних металів в обігу. В процесі нарощення торгівлі з країнами Азії, європейське золото і срібло вибувало з обігу швидшими темпами ніж видобувалось [6, с. 24]. Не покращувала ситуацію і спричинена цим затяжна дефляція, яка спонукала багаті верстви відкладати та накопичувати коштовності у власних статках.

Це спричинило значне зниження швидкості обігу коштів та насиченості економіки грошовими знаками, запускаючи процес дефляційної спіралі. Великий золотий голод, який поглибився внаслідок пандемії чуми, фактично зупинив європейське карбування монет та навіть дістався таких держав як Єгипет та Османська Імперія.

Держави проводили політику знецінення власних монет шляхом зміни їх складу або шукали альтернативні метали. Срібні монети, які, переважно, і були в обігу, знецінювали шляхом додавання до сплаву монетного срібла домішок з міді. Зокрема, цим процесом активно займались Іспанія та Франція, остання знецінювала свою головну валюту кілька разів, у 1519, 1532, 1549, 1561, 1571–75 та 1577 роках [7 п.2]. Деякі країни намагались перейти на мідну систему монетного обігу, проте ціна металу була занизькою, щоб ефективно здійснювати функцію міри вартості. Поширеною практикою став бартер, який місцями переростав у альтернативні системи обігу, в яких заміником грошей могли виступати такі товари як сіль, перець чи інші прянощі.

Процес Великого золотого голоду став головною передумовою активного фінансування західними державами морських експедицій періоду Великих географічних відкриттів, які, в свою чергу, після успіху, стали передумовою Революції цін.

Важливу роль в розвитку наукової думки щодо інфляції займає історичний процес, що отримав назву «Революція цін» чи «Європейська революція цін». Термін «Революція цін» описує процес збільшення загального рівня цін в Європі у проміжку з поч. XVI – сер. XVII ст. Це зростання було сильно прискорене масовим видобуванням та ввезенням до Європи цінних металів з колоній на територіях у Південній і Північній Америці. Також на загальні темпи інфляції в Європі впливали згадані фізичні знецінення монет.

Як наслідок, здогадки про природу інфляції стали викликати науковий інтерес у Європі. Першим економістом, що встановив зв'язок між збільшенням пропозиції цінних металів та ростом рівня цін став французький юрист та філософ

Жан Боден (1530-1596). У 1568 році науковець описав цю концепцію у праці «Les paradoxes du seigneur de Malestroict sur le faict des monnoyes» (фр. Парадокси лорда Малеструа стосовно монет), що було відповіддю до трактату Жана де Малеструа 1566 року, у якому стверджувалось, що інфляція у Франції є наслідком випуску державою монет нижчої якості, посиляючись на події XIV та XV ст.

Боден продемонстрував, що збільшення кількості срібла з іспанських колоній у більшій мірі відповідало за зростання цін в Франції, ніж будь-які зміни в цінності монет. Як і з багатьма економічними теоріями, кількісна теорія грошей була пізніше модифікована, деякі її елементи стали мейнстрімом, а інші довели свою неспроможність в повній мірі описувати економічний процес. Кількісна теорія в подальшому була розвинута класиком Дейвідом Г'юмом, а пізніше Мілтоном Фрідманом, головним сучасним ідеологом Монетаризму.

Можна стверджувати, що саме дефляція періоду Золотого голоду та інфляція періоду Революції цін сильно вплинули на науковий дискурс, що в свою чергу стало основою проблематики економічного напрямку **Меркантилістів**, як наступного етапу розвитку економічної науки. Цей напрям об'єднує роботи дослідників, які працювали з теоріями впровадження економічної політики, що ставили на меті підтримувати позитивне торгівельне сальдо. Монетарний дисбаланс у країнах Європи призвів до масових запроваджень протекціоністської економічної політики, у тому числі, стосовно торгівельного обігу металевих грошей

Одним з таких економістів був британець Томас Ман (1571-1641). У своїй роботі «England's Treasure by Foreign Trade» (1664), Ман стверджує, що: «...we have no other means to get Treasure but by forraign trade» [8, с. 8] та описує політику позитивного торгівельного сальдо: «...to sell more to strangers yearly than wee consume of theirs in value». [8, с. 3]

Автор пропонує заходи покращення торгівельного балансу, зокрема:

- Імпорт іноземних товарів, які можуть вироблятися всередині країни має бути заборонений;

- Королівство [Великої Британії] мусить ставити більшу ціну на товари для іноземців якщо вони не мають інших альтернатив на ринку;
- Морська торгівля має здійснюватись лише на британських човнах;
- Має оброблятись більше землі для збільшення сільськогосподарського виробництва;
- Британські товари мають популяризуватись, у протиставлення відчуття вишуканості у закордонних товарів розкоші

Очевидно, що політика, побудована на теорії економістів-меркантилістів почала широко застосовуватись. Зокрема, меркантилістська державна політика Франції прямо пов'язана з ім'ям француза Жана-Батиста Кольбера (1619-1683). Жан-Батист Кольбер, був першим державним міністром (Прем'єр-міністр) Франції з 1661 до 1683 року.

Хоча після вступу у посаду Кольбер провів ряд дуже успішних реформ, проте саме масштабні реформи абсолютистського характеру у сферах виробництва.

Кольбер особисто запроваджував мануфактури нових галузей. Такі виробники отримували широке субсидування, податкові пільги та інші привілеї, з задумом, що, після їх достатнього розвитку, вони будуть їх позбавлені. Також були впроваджені гільдії, що мали займатись жорстким наглядом за станом їх індустрій. Для цього було описано сотні правил та нормативів з дуже жорсткими покараннями для виробників, продукція яких не вироблялась за ними. Вже у 1665 році було введено фактичну монополію на ринку тканин у Франції [13, с.217]

Кольбер жорстоко контролював ринок не лише нормативами. Імпорт до Франції більшості товарів в 1667 був заборонений. Товари, що таки потрапляли до держави, обкладались податками, які часто подвоювали їх ціну. [12, с. 24] Підприємці, що залишали країну і відкривали виробництва закордоном переслідувались і засуджувались до смертної кари. Банкрутство у його очах теж вважалось найвищою формою провалу і каралось тією ж смертною карою. [12, с.

23]. Всі люди працездатного віку були зобов'язані працювати у промисловості. Це правило стосувалось і чоловіків, і жінок.

Такий радикальний приклад абсолютистської меркантилістичної політики провалився та завершився важкою кризою. Індустрії, які залежали від державної підтримки не були конкурентоспроможними і не могли вижити в умовах доступності іноземних товарів. Були поширені монополії, які паразитували на фоні відсутності конкуренції та завищували ціни. Підхід Кольбера йшов проти теорії абсолютних витрат, який пізніше опише класик Адам Сміт, і тому виявився невдалим.

Фізіократи

Невдача політики кольберизму сприяла появі реакційної течії фізіократів, зокрема, саме у Франції. Практика довела, що постулат меркантилістів про те, що нагромадження грошей у державі за рахунок спеціальної торгівельної політики приносить процвітання, виявився хибним. Це означало, що якийсь інший фактор, а не торгівля, має бути вирішальним у багатстві держави.

Фізіократи вважали, що джерелом багатства є не торгівля, а земля, або, якщо коректніше, то сільськогосподарське виробництво. Вони були повним протиставленням догматів меркантилізм, оскільки мали ліберальну економічну позицію, вірили у «природний порядок» ринку, який лише опосередковано контролює держава, видаючи закони, які направлені на підтримку «здорового стану» держави. Саме цей напрям породив принцип економічного лібералізму «laissez faire», (laissez faire, laissez passer) (фр. нехай все йде як іде) [14 с.161].

Франсуа Кене був придворним медиком короля Людовика XV, але літньому віці зацікавився політичною економікою. Він став автором відомої праці «Економічна таблиця», у якій був описаний процес відтворення суспільного продукту у річному проміжку. Це було першою моделлю процесу відтворення суспільного продукту та стало фактичним започаткуванням макроекономічного аналізу і економічного моделювання.

Інфляція для фізіократів була саме наслідком розриву між можливостями виробництва сільського господарства та накопичення грошей у моделі суспільного відтворення. Іншими словами, типове меркантилістське накопичення грошей гарантовано призвело б до їх знецінення, оскільки ціною усіх грошей у державі буде вартість всіх товарів які можна на них купити. Саме тому земля у фізіократів є головним фактором державного багатства.

Класики

Важливу роль в дослідженні природи ціноутворення та популяризації ліберального підходу до економічних процесів зіграла класична економічна школа. До її представників відносяться такі відомі постаті як Д. Г'юм, Р. Кентіллон, А. Сміт, Д. Рікардо, Т. Мальтус, Ж-Б. Сей, Джон Стюарт Мілль та інші.

Одним з науковців-класиків, що зробили визначний внесок в розвиток економічної теорії, був англієць Дейвід Г'юм. Для розвитку теорії інфляції цей науковець важливий через авторство кількісної теорії грошей. У своїй праці «Про торговельний баланс» (1752) Г'юм провів ретроспективний аналіз, в якому довів меркантилістам залежність плажіного балансу і обсягу грошової маси в обігу, а також вплив останньої на рівень цін. Так, збільшення обсягу грошового золота та срібла спричиняло збільшення цін у країні. З іншого боку, за умов вільної торгівлі, платіжний баланс будь-якої країни автоматично наближається до рівноваги.

Йозеф Шумпетер зазначав, що саме роботи Г'юма мали визначальний вплив на теорію А. Сміта.

Також варто високо оцінити внесок Річарда Кентіллона у вивченні інфляційних процесів. Кентіллон є автором роботи « *Essai Sur La Nature Du Commerce En Général*», яка хоча і є єдиною збереженим внеском автора в економічну науку, проте відомо, що ця робота мала значний вплив на зародження політичної економії та на її ранніх представників – А. Сміта, Ж-Б. Сея та Ф. Бастіа

У своїй роботі Кентіллон формулює концепцію, яку пізніше представники Австрійської школи назвали "перерозподільний механізм інфляції" або "ефект

Кентіллона", на честь автора. Цей ефект полягає в тому, що в умовах інфляції найбільше виграє той, хто знаходиться ближче до точок входу грошей в обіг, тому що «наймолодші» гроші є найдорожчими.

Учасники ринку біля цих точок першими визначають, куди направити ці гроші, і збільшують свій платоспроможний попит, що дозволяє їм впливати на процес формування додаткового попиту в економіці країни та формування грошового агрегату M2.

Особливо цей процес проявляється в періоди різких змін рівня цін. Так, наприклад, під час гіперінфляції в Німеччині в 1923 році, касир в банківській касі, маючи можливість отримати зарплату на пару годин раніше за робітників на заводах, міг витратити свої гроші раніше та придбати товари дешевше, ніби випереджуючи зростання рівня цін, і, власне, формуючи його своїм попитом.

Адам Сміт є найвідомішим класиком. У праці «Дослідження про природу і причини багатства народів», (англ. *An Inquiry Into The Nature And Causes Of The Wealth Of Nations*), викладено багато ключових концепцій, які стали основою класичної економічної теорії. Книга Сміта є одним з найважливіших творів економічної літератури й залишається актуальною й впливовою до сьогодення.

Сміт був прихильником ідеї природного порядку. Ідеї про те, що ринок має силу саморегулюватись завдяки ринковим механізмам. Сміт називає це «невидимою рукою ринку».

Науковець виступав на мінімальний розмір держави в економіці. В рамках концепції природного порядку, функції держави обмежувались такими пунктами:

- Персональний захист від насильства та захист права власності
- Забезпечення та здійснення правосуддя
- Підтримання стану громадських споруд та інфраструктури

Ця концепція Адама Сміта має назву «держава, як нічний сторож» або просто «нічний сторож». Сучасна термінологія назвала перші два пункти правами «монополії на насильство». Більшість представників економічної науки

включають ці пункти до власних уявлень щодо ролі держави, окрім лише представників Австрійської школи. Варто зазначити, що з цих пунктів можна зробити висновок про майже відсутнє державне втручання в економічні процеси, проте це не зовсім так. У цьому питанні у науковця був стриманий підхід, оскільки він виступав за впровадження мінімальної заробітної плати, встановлення норми позичкового процента та за інші протекціоністські заходи, зокрема, для молодих галузей.

Щодо попередження інфляції, то Сміт був прихильником ідеї провадження паперових валют, підкріплених цінними металами. На його думку, це дозволило б запобігти надмірному випуску грошей державою. Це, своєю чергу, призвело б до покращення економічного стану та збільшило продуктивність використання грошей, оскільки золото і срібло вивільнилось би і могло бути використане для міжнародної торгівлі.

З іншого боку, класик критикував непідкріплені банкноти, і стверджував, що номінал паперових коштів в обігу не може перевищувати вартість золота і срібла у резервах держави, оскільки інакше це неминуче призвело б до їх знецінення. Ще одним чинником інфляції Сміт також називає збільшення обсягу грошей в економіці.

Проте головною причиною інфляційних процесів він називає неідеальну конкуренцію. За А.Смітом, вільна конкуренція є необхідною умовою для правильного функціонування економічних законів, оскільки тільки вільна конкуренція може зберегти контроль продавців над цінами.

Більша кількість продавців на ринку може допомогти забезпечити конкуренцію та підвищити якість товарів, оскільки конкуренція спонукає продавців до покращення своєї продукції та зниження цін для приваблення клієнтів. У такому випадку, монополісти, які єдині поставляють певний вид товарів на ринку, можуть встановлювати надмірно високі ціни, відчуваючи відсутність конкуренції. Це призводить до збагачення монополістів, а також до зменшення якості та доступності товарів для споживачів.

У 5 книзі своєї праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» науковець виводить чотири правила правильної фіскальної політики [14. с.183-184]:

- Пропорційність
- Визначеність
- Зручність
- Необтяжливість

Ці пункти повністю відповідають ліберальній фіскальній політиці, яку займав Сміт та інші класики. Податки мають бути передусім чіткими, мати визначений обсяг, сплачуватись у зручних для платника формі і часі та спроектовані таким чином, щоб не обмежувати платників податковим тягарем понад те, що необхідно державі. Варто також наголосити на тому, що «податки» ототожнюються з поняттям «утримання уряду», що наголошує на важливій ролі платників податків, які своїми коштами утримують уряд з метою забезпечення роботи їх країни, на рівні суспільної угоди, позбавленої примусу і насильства.

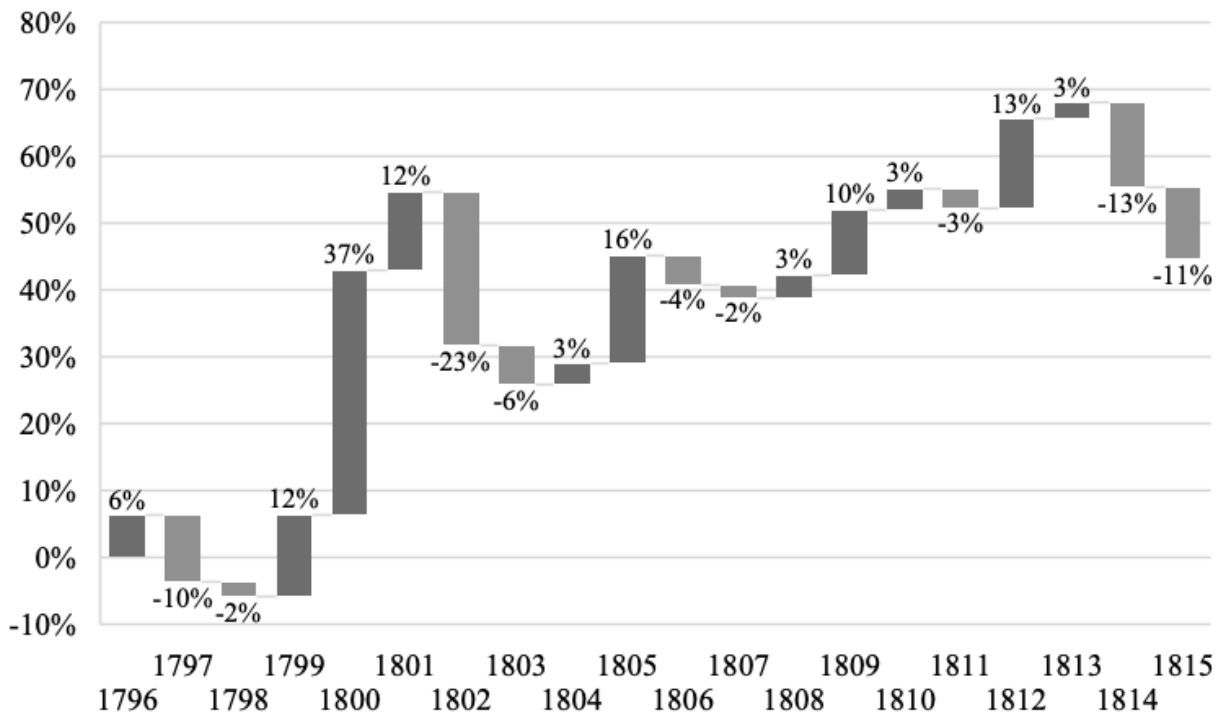
У подальшому ідеї Сміта розвивав у своїх роботах **Девід Рікардо**. Він, як і Сміт та інші класики поділяв ціни на природні та ринкові. Під природніми цінами він бачив мінову вартість виробленого товару, з доданою нормою прибутку.

За Рікардо, природна ціна може змінюватись внаслідок зміни витрат праці. Ці зміни є тимчасові і не переважають зростання у 6-7% від базової ціни. Ринкові ціни можуть змінюватись в залежності від ринкових факторів – попиту та пропозиції. Так, підвищений попит буде змушувати ціни тимчасово підніматись, а підвищена пропозиція буде тимчасово знижувати ринкові ціни на певний товар. Проте, на думку Рікардо, ці коливання мають повернути ціни до їх оптимуму, внаслідок дії тих самих ринкових сил, або «невидимої руки ринку». У цьому питанні науковець не розглядає фактор зміни рівня цін.

Під час війни проти Наполеонівської Франції Велика Британія, як і більшість воюючих країн із впровадженням золотим стандартом, позбавила банкноти права обертання на золото. Відмова від обміну паперової валюти на золото – популярний інструмент запобігання витоку золота з державної скарбниці у період кризи, який широко використовувався у XIX та на початку XX століття.

Проте результатом обмеження обміну банкнот і додатковий випуск грошової маси для фінансування видатків, напряду пов'язаних з війною спричинило різку інфляцію 1800 року. У цей рік споживчі ціни виросли приблизно на 37% за рік, що є найвищою зафіксованою інфляцією у Великій Британії з 1750 року.

Ця подія спричинила суспільну дискусію у Великій Британії. Одна її сторона – публічні особи Банку Англії та їх прихильники. Вони наполягали на тому, що зростання ціни спричинене типовим скороченням обсягів товарів періоду воєнного часу, спекуляторами, що «ставлять проти фунта» очікуючи поразку та попит на іноземні товари, через що валюта теж знецінювалась. Інша сторона дискусії – звинувачувала надмірну емісію.

Рис. 1.2 Інфляція у Великій Британії періоду Наполеонівських війн (1799-1815) Джерело: O'Donoghue, Goulding [17]

У 1809 році Рікардо написав твір «Ціна золота», (англ. The High Price of Bullion), в якому став на сторону науковців, що стверджували, що інфляцію спричинив необачний випуск надлишкового обсягу Банком Англії паперових коштів у обіг. Ці непідкріплені золотом кошти втратили свою вартість, а ціни

товарів вирости пропорційно знеціненню валюти. Науковець активно критикував підхід Банку Англії, через що, у подальшому, були прийняті заходи по обмеженню випуску з метою стабілізації росту рівня цін.

Як і Сміт, Рікардо виступав за золотий стандарт. На його думку, програма перебудови державного грошового обігу під паперові банкноти не могла б існувати без системи з можливістю обміну банкнот в обігу на золото за твердим (фіксованим) курсом. Тому, оскільки паперові гроші порівняно з золотом майже не мають собівартості, то кількість грошей в обігу може бути необмеженою, проте лише в тому випадку, якщо номінал валют може бути погашено золотом з резервів державного банку.

Класична школа була панівним економічним напрямком до кінця ХІХ століття, проте зміна характеру промислового виробництва, зростання кризових явищ у обсягах і частоті вказували на необхідність подальшого розвитку класики. Враховучи досвід руйнівних криз, таких як Велика депресія, економісти почали більше уваги приділяти економічним політикам держав, які мали попереджати кризи, або з ними боротись. Антиінфляційна політика також розвивалась з врахуванням досвідів інфляційних криз, найвідоміша з яких – Гіперінфляція у Німччині 1922 - 1923 років.

1.2 Визначення, суть та види інфляції

Інфляцією називають явище поступового підвищення рівня цін, що супроводжується знеціненням грошових одиниць, які перебувають у обороті. Таким чином можна сказати, що у поточному періоді внаслідок інфляції гроші втрачають свою купівельну спроможність і за них можна придбати менше товарів та послуг ніж було можливо у попередньому (базисному) періоді. Протилежним до інфляції економічним процесом є *дефляція* – процес поступового зменшення рівня цін або збільшенні купівельної спроможності грошової одиниці. Вираховується інфляція у відсотках.

Для оцінки рівня інфляції (росту рівня цін) в економіці використовують такі показники [5]:

Індекс споживчих цін (ІСЦ), (Consumer Price Index, CPI), відображає зміни загального рівня цін на товари та послуги, що купуються населенням для власного споживання. Цей показник враховує зміну вартості фіксованого набору споживчих товарів та послуг постійної якості з постійними характеристиками у порівнянні з базовим періодом.

Формула ІСЦ включає співвідношення між вартістю визначеного споживчого кошику у звітному періоді (CP_1) до вартості споживчого кошику і базисному періоді (CP_0), помноженому на 100%

$$\text{ІСЦ} = \frac{CP_1}{CP_0} \times 100\%. \quad (1.1)$$

ІСЦ є основним показником І., що використовується в макроекономічному аналізі та прогнозуванні. Ідею запровадження індексу споживчих цін на початку ХХ ст. вперше запропонував відомий економіст-неокласик Ірвінг Фішер. Цей індекс широко застосовують для аналізу і називають Індексом інфляції. В Україні станом з січня 2022 року споживчий кошик ІСЦ налічує 335 товарів та послуг.

Індекс цін виробників (ІЦВ) (Producer Price Index, PPI), який відображає зміни цін у сфері промислового виробництва. Він дозволяє відслідковувати та визначати тенденції змін цін як за видами промислової діяльності, так і у

виробництві конкретної продукції. Спостереження за змінами цін проводиться на промислову продукцію (без податку на додану вартість та акцизного збору) за вибіркоким колом промислових підприємств. [10, п.6]

Дефлятор ВВП (GDP Deflator), який відображає зміни цін на всі товари та послуги, що були вироблені на території країни протягом року. Цей показник інколи називають «індексом цін Пааше».

$$\text{Дефлятор ВВП} = \frac{\text{Номінальний ВВП}}{\text{Реальний ВВП}} \quad (1.2)$$

Базова споживча інфляція (Core CPI), враховує лише немонетарні чинники інфляції та є показником стійкої динаміки цін з виключенням короткострокових нерівномірних змін цін, що викликані шоками пропозиції, сезонними факторами, адміністративним регулюванням тарифів, цін, тощо.

Збором, обробкою та публікуванням відомостей про основні показники інфляції в Україні займається Державна служба статистики України (ДССУ). До таких показників, зокрема, відносяться Індекси споживчих цін на товари та послуги, Індекси цін виробників промислової продукції, Індекси цін у будівництві, Індекси цін виробників послуг, Індекси цін на житло, тощо.

Чинники інфляції можна поділити на **монетарні** та **немонетарні**:

- Монетарні фактори описуються збільшенням пропозиції грошей, переповненням грошового обігу грошовими знаками, результатом чого є падіння їх купівельної спроможності.
- Немонетарні фактори стосуються передусім зміни попиту на товари та послуги, збільшення витрат для їх випуску, обмеження кількості сировини, тощо.

В залежності від темпів інфляцію поділяють на **помірну інфляцію**, **галонуючу** та **гіперінфляцію**.

Помірна інфляція – це вид інфляції, що характеризується найнижчим темпом росту, від 5% до 10% зростання на рік [4, с.44]. Вважається, що такі низькі темпи інфляції є нормою у розвинутих економіках і можуть приносити користь, підбурюючи економічних агентів до більш активної економічної позиції.

Галопуюча інфляція – це вид інфляції з під темпом росту в обсягах від 10 до 100% річних [4, с.44]. Така інфляція є шкідливою для економіки, оскільки означає різке падіння купівельної спроможності споживачів, що негативно позначається на рівні споживання.

Гіперінфляція – найбільш неконтрольований процес інфляції з річними темпами що переважають 100% річних. Гіперінфляція фактично позбавляє економіку можливості зростати, оскільки ефективний обіг грошей у системі стає неможливим.

Існує такі два види інфляції:

Перший з них – **інфляція попиту** (Demand-Pull) - обумовлений змінами цін під впливом зростання попиту на товари та послуги, що може бути спричинене підвищенням доходів населення, збільшенням державних витрат та іншими факторами.

Другий вид – **інфляція витрат** (Cost-Pull) зумовлений зростанням цін на фактори виробництва, які використовуються в процесі виробництва товарів і послуг, таких як сировина, електроенергія, паливо та заробітна плата. Це призводить до підвищення вартості виробництва товарів та послуг і зменшення їхньої кількості на ринку.

Інфляційна спіраль – самопришвидшувальна тенденція росту рівня інфляції у країні. Виникнення інфляційної спіралі тісно пов'язане з непередбаченими інфляцією попиту та інфляцією витрат.

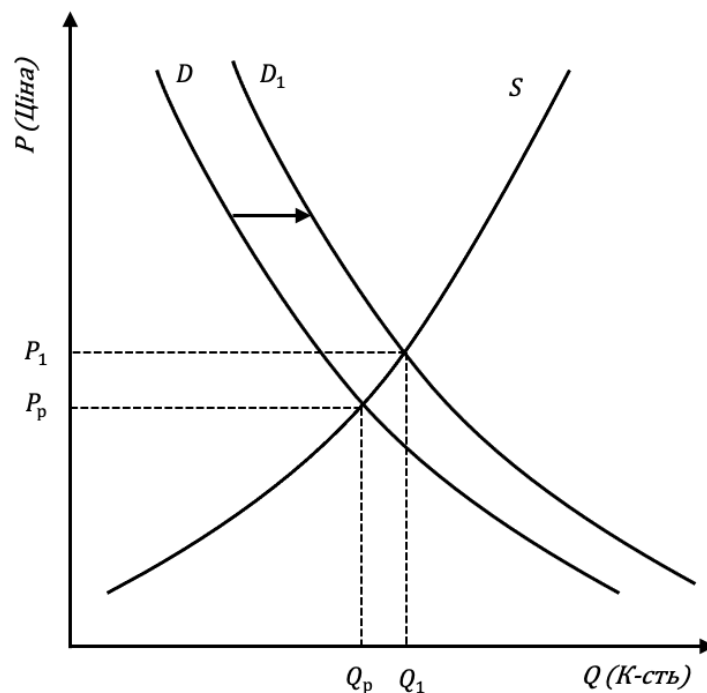
Внаслідок надмірної пропозиції грошей в економіці спостерігається тимчасове зростання сукупного попиту. Зростання сукупного попиту підвищує рівень цін, що є явищем інфляції попиту. Оскільки рівень заробітної плати не змінився, реальні доходи падають, бо споживач може придбати менше товарів відносно їх загальної кількості.

Робітники вимагають збільшити заробітну плату, витрати підприємств ростуть, спричиняючи скорочення сукупної пропозиції, що в свою чергу вже є інфляцією витрат. Рівень цін зростає, що зменшує рівень реальних доходів. Заробітна плата знов зростає. Це явище стає повторюваним, оскільки збільшення номінальної заробітної плати підбурює робітників до збільшення споживчих витрат, провокуючи інфляцію попиту, яка в свою чергу знов породжує інфляцію витрат. [11]

Дефляційна спіраль – явище протилежне до інфляційної спіралі. Її суть полягає у тому, що зменшення рівня цін сприймається споживачами як процес поступового збільшення вартості їх грошей, що підбурює до скорочення інвестиційної діяльності та обмеження споживання, внаслідок чого спостерігається падіння попиту та скорочення темпів обігу коштів.

Неокласична перспектива (модель Попиту та пропозиції або «Хрест Маршалла»)

Для опису класичної парадигми інфляції прийнято використовувати економічну модель Попиту та пропозиції.

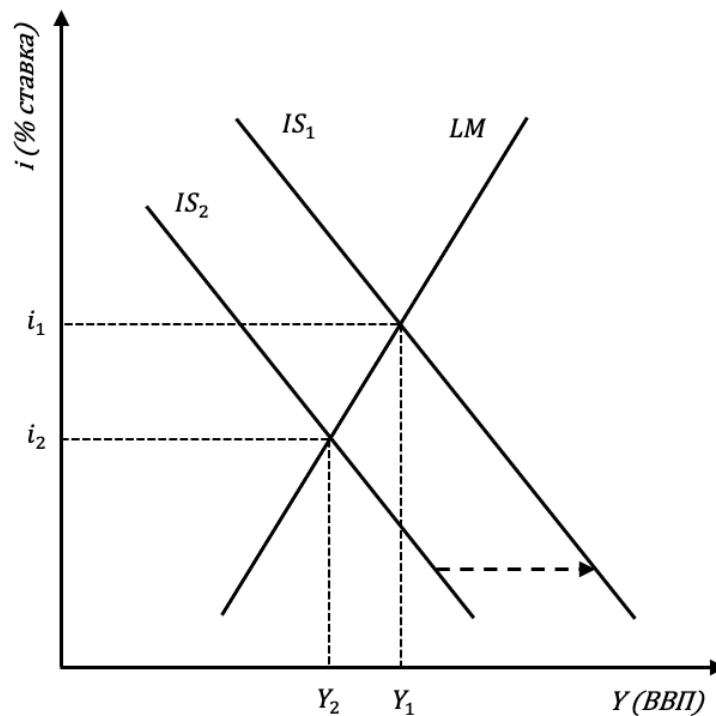

Рис. 1.3 Модель попиту та пропозиції. Вісь абсцис - Кількість (Q), вісь ординат - Ціна (P)

Вперше категорії попиту та пропозиції були використані у роботі економіста Джеймса Стюарта «Дослідження принципів політичної економії» (англ. *An Inquiry into the Principles of Political Economy*) (1767). Автора не можна назвати чистим меркантилістом, проте Стюарт вірив у «наукове підґрунтя принципів меркантилізму», проблемою було їх правильне впровадження на практиці.

Авторство моделі змінними попиту та пропозиції належить Альфреду Маршаллу. В його честь її називають «Хрест Маршалла». Модель попиту та пропозиції ілюструє залежність попиту на товар та його пропозицію від ціни та кількості товару на ринку. Точка перетину кривих попиту та пропозиції позначає точку рівноваги, тобто ціни товару при такій його кількості на ринку (або такої кількості при такій його ціні).

Неокейнсіанська перспектива (модель IS-LM)

Рис. 1.4 Модель IS-LM. Вісь абсцис – ВВП (Y), вісь ординат – Процентні ставки (i)

Економічна модель IS-LM є одним із ключових інструментів неокейнсіанського макроекономічного аналізу, розробленим економістами Джоном Хіксом та Альвіном Хансеном в 1930-х роках. Ця модель дозволяє вивчити взаємозв'язок між товарним та грошовим ринками в економіці. Ця модель є підґрунтям неокейнсіанської перспективи та політики.

Основні складові моделі IS-LM:

- IS-крива (інвестиція-заощадження):

Ця крива показує рівень випуску, при якому узгоджується рівень агрегованих витрат (включаючи інвестиції) з агрегованим випуском (ВВП). Зростання інвестицій збільшує загальний попит, що сприяє зростанню ВВП.

- LM-крива (попит на гроші-гроші):

Ця крива показує комбінацію процентної ставки та рівня доходу, при якій попит на гроші узгоджується з грошовим запасом в економіці. Зростання рівня доходу збільшує попит на гроші, що спонукає центральний банк збільшувати процентну ставку для зменшення грошового попиту та контролю інфляції.

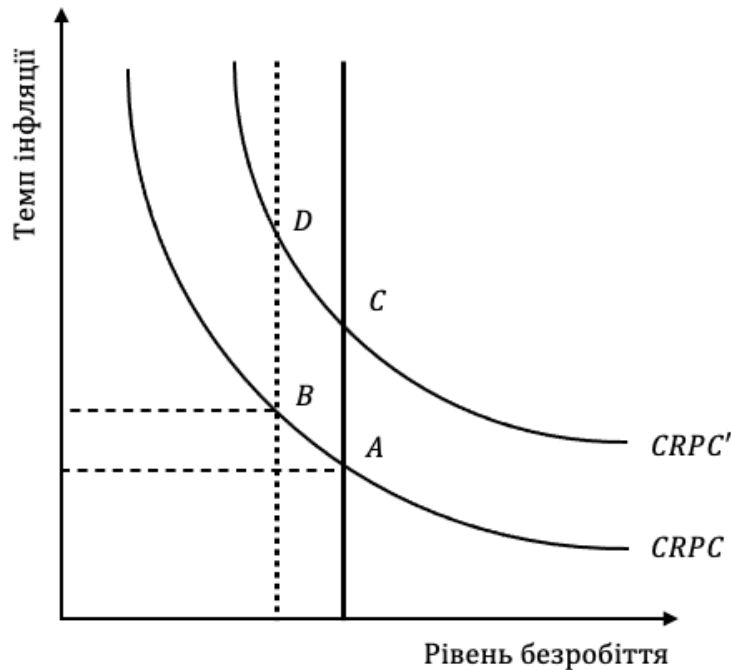
Модель IS-LM дозволяє аналізувати взаємодію між рівнем віддачі та процентною ставкою, які можуть впливати на рівень інфляції. За умови, коли економіка працює на повному використанні ресурсів (на точці потенційного ВВП), зростання агрегованого попиту може спричинити перенавантаження ресурсів, що може призвести до інфляції. У такому випадку, збільшення рівня віддачі, представлене зсувом IS-кривої вправо, може призвести до збільшення рівня цін.

Зокрема, збільшення інвестицій, спричинене, наприклад, зниженням процентної ставки, може збільшити загальний попит в економіці, що може призвести до перенасичення ринку, зростання цін і, в кінцевому результаті, до інфляції.

Хоча Модель IS-LM і корисна для ілюстрування впливу грошового та товарного ринків, проте не враховує деталі процесу формування цін та механізми, що визначають очікування інфляції. Для більш детального аналізу інфляції

необхідно використовувати складніші моделі, які враховують такі фактори, як очікування інфляції, адаптивність цін та механізми ціноутворення на ринку.

Крива Філіпса

Рис. 1.5 Крива Філіпса. Вісь абсцис – Рівень безробіття, вісь ординат – Рівень безробіття

Крива Філіпса – це емпірична спостережна залежність між інфляцією та безробіттям, яка була вперше запропонована економістом А. У. Філіпсом у 1958 році. Вона показує зв'язок між змінами рівня цін і рівнем безробіття в економіці.

Крива пройшла багато модифікацій, і скоро був зроблений висновок, що модель може описувати залежність між інфляцією та безробіттям лише у короткостроковому періоді, на якій вона може виглядати так, якою її описував автор, проте це спостереження не поширюється на ринок у довготривалій перспективі.

Зазвичай у, короткостроковому періоді, крива Філіпса має негативний нахил (CRPC та CRPC'), що означає, що при зменшенні рівня безробіття зростає темп інфляції, і навпаки, при збільшенні безробіття, інфляційний тиск

зменшується. Це відображає припущення про наявність обмеженої пропозиції праці, коли зростання зайнятості приводить до зростання попиту на працю, що в свою чергу стимулює зростання заробітної плати і загального рівня цін.

В довгостроковому періоді крива Філіпса має вигляд прямої, паралельної до вісі темпів інфляції, та перпендикулярної до вісі, що означає, що Рівень безробіття не залежатиме від Рівня інфляції і за всіх значень інфляції може не змінюватись.

Критика кривої Філіпса передбачається різними аспектами:

По перше, за традиційною версією кривої Філіпса, на довгостроковому горизонті інфляція не залежить від безробіття. Проте, дослідження показали, що на довгостроковому горизонті інфляція є монетарним явищем і залежить від монетарних факторів, а не від безробіття.

По друге, Оригінальна крива Філіпса не враховує можливість затримки між зміною безробіття та реакцією цін. У реальному світі інфляційні процеси можуть мати затримку, і зміна безробіття може не миттєво впливати на рівень цін.

По третє, сучасні критики вказують на те, що крива Філіпса не враховує роль очікувань інфляції в поведінці підприємств і робітників. Якщо агенти очікують зростання цін, вони можуть вимагати вищих зарплат для компенсації інфляційних впливів, що призводить до спотворення ефекту кривої Філіпса.

Також, Крива Філіпса не враховує структурні фактори, такі як технологічні зміни, демографічні чинники або зовнішні впливи, які можуть вплинути на безробіття і інфляцію. Це означає, що в реальному світі крива Філіпса може бути неповною моделлю для передбачення інфляційних та безробітних тенденцій.

Тому, хоч Крива Філіпса і є корисною моделлю яка описує реальний економічний процес, проте варто зважати на її обмеження та брати до уваги фактори динамічного ринку, які описують науковці-дослідники теорії раціональних сподівань.

1.3 Висновки до Розділу 1

Економічна історія спостерігає явище інфляції ще з періоду Античності. Вже у I – III ст. н.е Римська імперія проходила через затяжну інфляційну кризу. Інфляція була спричинена політичною і економічною кризою, яку підсилила неефективна монетарна політика імператора. Рим вдавався до політики «друкарського верстату» ще задовго до винаходу друкарського верстату. Першою в історії антиінфляційною політикою стало жорстке державне регулювання, яке, очевидно, провалилось.

Розвиток економічної теорії сотні роки спричинявся кризами, оскільки вони демонстрували неспроможність пояснити суть процесів або обмеженість панівних економічних ідей. Це чітко видно у розділі.

Так, меркантилізм створювався у історичний період розвитку міжнародної торгівлі, що спричинило кризи дефіциту чи профіциту металів монетокарбування. Дефляція золотого голоду та інфляція Революції цін були головними чинниками зародження меркантилізму та демонстрували необхідність впровадження протекціоністських державних торговельних політик для збагачення держави шляхом нагромадження грошей.

Фізіократи як напрям зародились в якості реакції на кризи спричинені провальною політикою державного меркантилізму. Вони є протиставленням ідей меркантилістів і тому були переконані у доктрині *laissez faire* або невтручання. Надалі її розвиватимуть класики.

Класична школа економістів теж зародилась в якості відповіді на подальший розвиток економічних відносин. Багато в чому вони наслідують фізіократів та критикують надмірне втручання держави в економіку, оскільки часто стають свідками зловживань. На їх думку, держава не в змозі настільки ж ефективно контролювати ринок, як це робить сам ринок. Роль держави обмежена підтримкою порядку, а решту зробить «невидима рука».

Інфляція і у фізіократів, і у класиків є наслідком дій держави, якщо для фізіократів причиною є протекціоністська торгівельна політика профіциту, то для класиків це надмірна емісія коштів та неідеальна конкуренція.

Загалом, класики працювали у період коли країнами Європи ширилось використання паперових грошей, тому частина їх інфляційного доробку стосувалась специфічних умов періоду. Сміт, Рікардо та інші класики критикували надмірну емісію, успішно застосовуючи кількісну теорію грошей Г'юма для пояснення інфляції паперових грошей. Вони були свідками багатьох прикладів такої безвідповідальної політики і виступали за впровадження золотого стандарту.

Економічна теорія суттєво просунулась у своєму розумінні процесів інфляції. Теорія, створена науковцями цього періоду відповідала реаліям часу в який вони працювали, оскільки розвиток відбувався саме внаслідок провалів існуючої теорії. Саме кризи змушували науку вдосконалюватись.

Проте, роль людських помилок завжди відігравала таку ж важливу роль як і фактор неідеальності теорії. Коректне впровадження політики настільки ж важливе як і теоретичне підґрунтя. Вже кейнсіанство, як економічна доктрина, починає приділяти набагато більше уваги впровадженню конкретних політик, що і відображається у подальшому напрямі еволюції інфляційної теорії.

РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ АНАЛІЗУ ІНФЛЯЦІЙНИХ КОЛИВАНЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.

2.1 Інфляційні коливання в методологічному контексті сучасних економічних шкіл

2.1.1. Неокласика

Неокласична школа економічної думки, що виникла внаслідок другого етапу маржиналістської революції поділяє ліберальні ідеї класиків послідовників Сміта. Неокласичний напрям в економіці виник у другій половині XIX століття як реакція на кризу класичної політичної економії, проте продовжував класичну традицію зі спробами її покращення. Фундатором напрямку вважається представник Англо-американської школи маржиналізму Альфред Маршалл, завдяки своєму *magnum opus* «Принципи економіки» (англ. *Principles of Economics*) (1890). Також розвивали неокласику А. Пігу, Дж. Б. Кларк, як представник американської школи неокласики та інші.

Неокласики розглядали інфляцію як суто грошове явище, спричинене надлишком грошової маси в обігу. Вони вважали, що інфляція може впливати на економіку, зокрема шкодити споживачам, спотворювати розподіл ресурсів та знижувати ефективність ринку. Тому вони виступали за підтримування помірною рівня інфляції та прагнули контролювати грошову політику, щоб запобігти надмірному збільшенню грошової маси.

Монетарна складова відіграла важливу роль у становленні неокласики. Теоретичне підґрунтя для цього у своїй праці «Покупна теорія грошей» (1911) (англ. *The Purchasing Power of Money*) надав науковець Ірвінг Фішер. Це розвиток кількісної теорії Г'юма коштів яка бере до уваги актуальне розуміння ринку.

Фішер складає рівняння, яке описує залежність цін від таких змінних як швидкість обігу грошей, обсяг товарів та послуг, проте найважливіше – від обсягу грошової маси в обігу. Рівняння виглядає таким чином:

$$M \times V = P \times Q \quad (2.1)$$

З нього можна зробити ряд висновків щодо грошової маси:

1. За сталої швидкості обігу грошових коштів та обсягу товарів та послуг (на короткостроковому періоді) ціни прямо залежать від обсягу грошей в обігу
2. За сталої кількості грошей в обігу та сталого обсягу товарів та послуг зміна цін прямо залежить від зміни швидкості обігу грошей в економіці.
3. Зростання грошової маси в обігу не спричинить зростання цін за умови, якщо:
  - Зменшиться швидкість обігу коштів
  - Збільшиться обсяг товарів на послуг

Надалі ця теорія буде розвинута неоконсерваторами-монетаристами, такими як Мілтон Фрідман. Проте наробок також знайшов відображення у роботах таких науковців як А. Пігу і А. Маршалл. Вони розглядали гроші як не лише міру вартості, але й засіб платежу, обігу та нагромадження. Вони розглядали параметри попиту на гроші у своїй теорії, враховуючи рівняння Фішера.

В рамках цього підходу розглядаються різні методи впливу на інфляцію, такі як курс національної валюти, облікова ставка центрального банку та товарні мита. Також цей напрям надавав рішення для запобігання зміни вартості грошей в економіці. Згідно з концепцією балансу грошових коштів Фішера, інфляція не зростатиме, якщо обсяг росту грошової маси не перевищує обсяг росту реального ВВП. Темпи росту реального ВВП виступають орієнтиром для обсягу емісії грошей.

Артур Пігу, англійський економіст, вніс важливий внесок у розвиток неокласичної економічної теорії. У своїй статті "The Classical Stationary State", він висловив концепцію стимулювання виробництва і зайнятості шляхом зростання споживання в умовах дефляції. Згідно з Ефектом Пігу, споживачі, які відчують, що стали багатшими через зростання купівельної спроможності своїх грошей, починають більше споживати, що стимулює економіку.

2.1.2. Австрійська школа

Основні ідеї австрійської школи базуються на принципах індивідуальної свободи, підприємництва та ринкових механізмів. Засновником цього напрямку вважається Карл Менгер.

Науковці цього напрямку, на відміну від кейнсіанців, та, наприклад, монетаристів розглядають інфляцію суто як небажане економічне явище. Вони вважають, що інфляція спотворює сигнали ринку, спричиняє невпевненість і продукує нерівність серед економічних агентів. Інфляційні процеси зазвичай спричинені емісією, перерозподіляють загальний дохід населення на користь держави, шляхом знецінення грошових одиниць у володінні людей. Таким чином держава, або її фінансові інституції використовують інфляційний механізм на власну користь.

Австрійці підкреслюють, що інфляція має безпосередній вплив на рівень цін. За їхнім розумінням, збільшення грошової маси спричиняє підвищення цін, що може призвести до втрати покупної спроможності грошей. Вони відводять важливу роль підприємцю та інвестиціям у формуванні цін та ринкової динаміки. На їх думку, інфляція може спотворити рівень підприємницької активності та вплинути на прийняття раціональних інвестиційних рішень.

Іншою особливістю напрямку була унікальна методологія досліджень, оскільки, як зазначає М. Блауг, головні ідеологи Австрійської школи такі як К. Менгер, Ф. Візер та Е. Бем-Баверк свідомо не користувались у своїх працях алгебраїчними розрахунками та геометричними методами. Менгер це пояснював тим, що суть економічних процесів можна досягнути дедуктивно. Якщо продовжити цю думку, то математичні методи в економіці нічим не надійніші, оскільки можуть мати в собі хибну логіку, спричинену обмеженістю нашого сприйняття.

2.1.3. Неоавстрійська школа

Засновником неоавстрійської школи неолібералізму вважається науковець Людвіг Едлер фон Мізес, який народився у Львові у 1881 році. Неоавстрійська

школа була головним противником неокейнсіанства у другій пол. ХХ століття. Також науковці постійно вступали в наукові дискусії та критикували соціалізм у всіх його проявах.

Як і австрійці до нього, неоавстрійці негативно ставляться до будь-яких проявів інтервенціоналізму держави в економічні процеси.

Л. фон Мізес каже про це так:

«Втручання – це ізольований наказ, що походить від якоїсь громадської влади й примушує власників засобів виробництва та підприємців застосовувати засоби виробництва інакше, ніж вони це робили б за інших обставин». [14.ч 2, с.355]

До подібного інтервенціоналізму він відносить і фіскальні засоби антиінфляційної політики та такі антиінфляційні методи, що контролюють ціни, заробітну плату, соціальне забезпечення та протекціонізм.

На його думку, ринкова економіка є єдиним видом організації, що може забезпечити особисту економічну та політичну свободу індивідів.

Щодо інфляції, то Мізес характеризував її як в першу чергу шкідливе явище. Якщо всі Австрійці звинувачують у інфляції державу, то інфляція не є природним, а спекулятивним явищем, в свою чергу, це означає, що перерозподільний ефект інфляції карає сумлінних робітників, які накопичують зароблене та винагороджує боржників, що не мають власних коштів. І винна у цьому держава.

Інший неоавстрійець, Фрідріх фон Хайек мав радикальний підхід до уникнення державного спекулювання емісією коштів – він був прибічником ідеї усунення монополії центральних банків на випуск платіжних засобів. Ця концепція отримала назву Денаціоналізації грошей. Платіжні засоби, випущені приватними фінансовими інституціями конкурували б між собою у своїй стабільності. На його думку, конкуренція дозволила б забезпечити економіку більш стабільними валютами ніж тими, що контролюють неефективні держави-монополісти.

На противагу спекулятивним фіатним грошам неоавстрійська школа віддає

перевагу поверненню золотого стандарту та впровадженню жорстких грошей, (англ. hard money). Тобто грошей, підкріплених, зокрема, золотом.

2.1.4. Монетаризм

Монетаризм це неоконсервативна теорія, що розвинулась в парадигмі класичної кількісної теорії грошей та виникла в якості протиставлення до класичного ортодоксального кейсіанства.

Монетаристи, у тому числі Мілтон Фрідман, вважають, що зростання рівня цін спричиняється надлишком пропозиції грошей в економіці. Вони активно вивчають відношення і залежність обсягу грошей в економіці і темпами зміни реального ВВП. Монетаристи вважають, грошова маса є критичним фактором і напряду впливають на попит.

Монетаристи виступають проти втручання в економіку задля антициклічного регулювання, як пропонують неокейнсіанці. Замість цього, монетаристи розглядають економічні цикли в якості природніх змін між періодами росту рівня цін (економічний зріст) і зменшення рівня цін (економічна криза). На їх думку, помірна інфляція може стимулювати економічне виробництво.

Про інфляцію Фрідман писав так:

«...inflation is always and everywhere a monetary phenomenon in the sense that it is and can be produced only by a more rapid increase in the quantity of money than in output» (Friedman, 1963) [23, с. 30]

Фрідман, як і інші монетаристи, стверджує, що певний обсяг інфляції навіть варто толерувати з метою стимулювання інвестування і покарання нагромадження. Це є значним відступом від ідей класиків, що загалом позитивно оцінювали заощадження і нагромадження.

Так, монетарна політика держави має слідувати правилу збільшення грошової маси на обсяг, що відповідає темпам зростання реального ВВП. Вона

має бути регламентованою і публічною. Жорстке монетарне регулювання шляхом ведення грошово-кредитної політики широко використовувалось у боротьбі з інфляціями в 80-90-х роках ХХ ст. та часто пов'язувались із впровадженням монетарних рекомендацій.

На початку ХХІ ст. така модель монетарної політики широко замінена політикою інфляційного таргетування. З 2015 року вона застосовується НБУ і в Україні.

2.1.5. Кейнсіанство та некейнсіанство

Період початку ХХ століття відзначається поширенням етатистських ідей у науці, тобто таких які покладають визначальну роль контролю державі та виступають за розширення інструментів впливу держави на економіку. Саме за збільшення ролі держави в економіці виступав Джон Мейнард Кейнс.

Розвитку кейнсіанства передували економічні та політичні світові потрясіння початку ХХ століття. Світова економічна криза 1929 року була безпрецедентним глобальним економічним явищем, яке було важко порівняти по масштабам і охопленню з будь-якою іншою кризою в історії. У своїх публікаціях Кейнс поступово приходив до висновку про те, що ринкове саморегулювання економіки більше не в змозі ефективно виправляти ринкові дисбаланси. Новий час вимагав від держав впроваджувати регулювання економіки і брати більшу роль в стабілізації ринкових дисбалансів.

Хоча батьком Макроекономіки є український вчений-економіст М. Туган-Барановський, проте Кейнса можна вважати людиною, яка дала науці сучасне формулювання, категоричний апарат та інструментальне підґрунтя для державного регулювання економіки.

У рамках цього напрямку, попит є ключовим чинником економічного зростання, який може стимулювати держава за допомогою збільшення державних витрат та залученням інструментів стимулюючої фіскальної політики. Проте, за неокласичною теорією, збільшення державних витрат, якщо воно фінансується

шляхом емісії коштів має призвести до пропорційного зростання споживчих цін, яке спричинене збільшенням обсягу грошової маси. Кейнс, на противагу неокласикам, вважав, що зростання обсягу грошей в економіці буде призводити до зростання споживчих цін лише за умови повної зайнятості. Інакше – внаслідок збільшення об'єму грошей збільшиться обсяг використання ресурсів. Вплив емісії коштів державою буде рівноцінно розподілятися між зростанням рівня цін, зростанням заробітної плати, сукупного виробництва та скорочення рівня безробіття.

На думку Кейнса, дефіцит бюджету, як і емісія коштів і супутня інфляція є допустимим злом, яке може допомогти підтримувати низький рівень безробіття та розвиток економіки. Справжня ж інфляція, відбувається лише за умови зростання обсягу ефективного попиту за умови повної зайнятості. Це є описом явища яку неокейнсіанці назвуть інфляцією витрат.

Сучасна неокейнсіанська школа економіки представлена такими науковцями як Род Харрод, Елвін Хансен, Пол Семюелсон, Джон Хікс. Неокласика була утворена в рамках нового неокласичного синтезу. Вона розглядає роль інфляції та рівня цін з різних перспектив. Саме ця школа привносить до методологічного апарату кейнсіанців економічну модель IS – LM, або модель Хікса – Хансена.

Що до грошей, то неокейнсіанство враховує, що на номінальну заробітну плату та ціни можуть вплинути політичні або технічні фактори. Такими факторами можуть бути, наприклад, діяльність профспілок або супутні інфляційні витрати. Ці чинники можуть впливати на рівень інфляції.

Неокейнсіанці, вважають, що додаткові грошові кошти, які вводяться в економіку через центральний банк та використовуються для покупки товарів і послуг, можуть призвести до інфляції. Але якщо ці кошти зберігаються на банківських рахунках або держава не здійснює додаткових фіскальних витрат, то вони можуть накопичуватись у фінансових активах. Це може призвести до "інфляції цін на активи".

Також, неокейнсіанська школа враховує раціональні очікування економічних агентів. Вони розуміють, що короткострокові цінові шоки, такі як екологічні катастрофи або нафтові кризи, можуть вплинути на інфляцію у короткостроковій перспективі. Однак, вони вважають, що в довгостроковій перспективі ці шоки зникають, і ціни повертаються до довгострокової рівноваги.

Неокейнсіанці пояснювали інфляцію державним регулюванням рівня зайнятості. Оскільки західні держави намагаються знижувати рівень безробіття для своїх політичних цілей, то логічно, що інфляцію спричиняє саме це стимулювання надлишкового попиту на робочу силу. Науковці активно застосовували Криву Філіпса для свого аналізу.

Проте, ідеї школи зазнали поразки в практиці, коли у 60-х та на початку 70-х років спостерігалось зростання циклічності, при збільшенні інфляції, безробіття та умовах економічного спаду при бюджетному дефіциті, тобто – стагфляція.

2.1.6. Посткейнсіанство

Посткейнсіанський напрям є черговим переосмисленням ідей Кейнса у економічній науці. На думку представників посткейнсіанства, теорія неокейнсіанства (Кейнсіансько-неокласичний синтез) надто спростили вчення Кейнса, яке є динамічною теорією, а не статичною, як у формі моделі IS – LM. Темі перевідкриття Кейнса було присвячено багато робіт, в тому числі Роберта Клауера «Кейнсіанська контрреволюція: Теоретична оцінка» (1965), Аксель Лейонхувуд «Про кейнсіанську теорію і теорію Кейнса» (1968) та багато інших. [14, ч.2, с.291]

Посткейнсіанство відрізняється, зокрема, в уявленні про спосіб формування грошової маси. Якщо кейнсіанство і неокласика вважають, що грошова маса створюється центральним банком, себто екзогенно, то посткейнсіанці стверджують, що грошова пропозиція утворюється ендогенно, тобто у межах держави завдяки праці суб'єктів господарювання.

Така грошова маса утворюється у великих підприємствах та комерційних банках у формі активів, що використовуються для набуття основного капіталу та формування інвестиційного потенціалу.

Нарощуванню капіталу всередині господарської системи сприяє низка заходів, таких як створення про кредитних ліній між підприємствами, тобто зобов'язань за необхідності видати кредит одним підприємством іншому, перетворення виданих банківських позичок на цінні папери з метою їхнього подальшого продажу. Така економічна діяльність дозволяє різним підприємствам певною мірою стати незалежними від центробанку та самостійно нарощувати грошову масу як найважливіший елемент кредитно-грошової економіки.

Фіатні гроші, які є прийнятими в сучасному світі, у посткейнсіанстві не є нейтральними, як вважають неокласичні економісти. Вони дозволяють домогосподарствам і компаніям зберігати купівельну спроможність на майбутнє, порушуючи при цьому закон Сея.

Монетарні посткейнсіанці, зокрема Х. Мінські, стверджують, що запит на гроші під час економічної невизначеності, створює дефіцит ефективного попиту, оскільки гроші не є виробничим ресурсом, що можна вирости або видобути. Замість цього вони створюються центральними та комерційними банками. Це впливає на очікування економічних суб'єктів щодо зміни заробітної плати і може спричинити інфляцію.

2.1.7. Сучасна монетарна теорія

Сучасна монетарна теорія (скорочено «СМТ», англ « Modern Money Theory»). Вона вважається відгалуженням від посткейнсіанства і представлена такими науковцями як є Воррен Мослер, Білл Мітчелл, Рендал Рей, та іншими

Сучасна монетарна теорія (СМТ) подібна до посткейнсіанської теорії, але з важливою відмінністю – воно не вважає очікування релевантним фактором інфляції. Вона замість цього акцентує увагу на протиріччях між працею та власниками капіталу, цінах на ресурси (зокрема, енергію), ринковій владі та

обмінному курсі. Головна ідея СМТ полягає в тому, що гроші є ендогенними – їх пропозиція слідує за попитом, як державним, так і приватним. СМТ стверджує, що уряд, який контролює свою валюту, ніколи не може лишитись без грошей. Він може випускати нову валюту для задоволення своїх витрат, не покладаючись виключно на податки чи запозичення.

Отже, СМТ вважає, що гроші не можуть бути рушійною силою інфляції, оскільки інфляція є результатом незбалансованості ринків товарів і послуг, а не "надмірної кількості грошей". З цієї перспективи, фіскальна політика грає ключову роль у контролі інфляції. Якщо уряд створює ефективний реальний попит, що перевищує наявну реальну пропозицію товарів і послуг, це призводить до зростання цін. Хоча ця теорія і визнає, що надмірні державні витрати можуть призвести до інфляції. Проте він стверджує, що інфляція визначається не лише пропозицією грошей, а скоріше наявністю реальних ресурсів і виробничих можливостей в економіці.

Таким чином, СМТ стверджує, що фіскальна політика, а не монетарна політика, є головним інструментом управління інфляцією. Вона пропонує, що в разі появи інфляційного тиску через різке зростання заробітної плати, податки повинні зрости для запобігання цьому тиску. На відміну від класичних підходів, СМТ підкреслює суперечки між працею та капіталом як фактор, що впливає на інфляцію. СМТ передбачає, що фіскальна політика має бути зосереджена на досягненні конкретних економічних результатів, таких як повна зайнятість і стабільність цін, а не на збалансованому бюджеті. Дефіцит вважається необхідним і може використовуватися стратегічно для стимулювання попиту в економіці.

2.2 Ефективна антиінфляційна державна економічна політика

2.2.1. Гіперінфляція в Німеччині (1922-1923)

Перша половина ХХ століття стала збірником гіперінфляційних криз. Так, Ганс Сеннгольц, учень Людвіга фон Мізеса, основоположника неолібералізму, засновника Австрійської школи у своїй однойменній книзі називає ХХ століття «Століттям інфляції». В цей період економічна наука була в змозі спостерігати і брати участь у багатьох провальних та ефективних державних політиках, які, нерідко, супроводжувались інфляційною складовою кризи.

Окремим пунктом у книзі Ганса Сеннгольца «Століття інфляції» розглядається гіперінфляція у Німеччині періоду Веймарської республіки – один з найвідоміших прикладів гіперінфляції, яку спричинила необачна монетарна політика держави.

У 1918 році Німецька національна валюта, підкріплена золотом Рейхсмарка, вийшла з війни відносно стабільною. Не зважаючи на фактичне збільшення грошової маси в обігу в чотири рази валюта досі була трохи слабшою за американський долар, але сильнішим за французький франк. Ціни за 4 роки війни вирости всього на 140%. [16. П.2]. Німецькі чиновники стверджували, що монетарна інфляція відсутня, оскільки в перерахунку на одну особу реальний обіг валюти відносно до її золотого вираження у володінні Рейхсбанку був навіть нижчим ніж до війни, внаслідок чого німецька економіка була радше недомонетизована, ніж перемонетизована.

Німецькі посадовці припустились помилки, випустивши з уваги питання економічної поведінки населення та фактору накопичення коштів. Накопичення коштів, яке утримувало ціни від інфляції внаслідок економічних очікувань для них стало обґрунтуванням безконтрольної емісії коштів з метою стимулювання економічної активності.

Таблиця 2.1 Вартість грошей в обігу, золотих марок на одну особу [16]

	1920	1922
--	-------------	-------------

Німеччина	87.63	17.92
Велика Британія	84.40	110.73
Франція	180.05	229.90
Швейцарія	89.49	103.33
Сполучені Штати Америки	101.35	97.66

Після закінчення війни витрати бюджету країни не лише не знизились, а і вирости. Багато коштів виділялось на відбудову, охорону здоров'я та процес демобілізації мільйонів солдат. Внаслідок політичної нестабільності та втрати політичним керівництвом популярності також додаткова емісія коштів використовувалась для збільшення соціального забезпечення та заробітних плат. Державне керівництво йшло на численні поступки профспілкам для підвищення власних рейтингів. В середньому за період з 1914 до 1923 рік за рахунок податкових надходжень покривалось 15% державних видатків, при чому у 1923 році цей показник становив шокуючі 0,8% видатків.

Таблиця 2.2 Фактори дефіциту бюджету Німеччини

Доходи	Витрати
<ul style="list-style-type: none"> • Зменшення податкових надходжень • Падіння промислового виробництва • Витік капіталу через надмірне оподаткування підприємців • Націоналізація підприємств на передача під колективне управління • Окупація Рурської області 	<ul style="list-style-type: none"> • Збільшення видатків на охорону здоров'я, освіти та соціальне забезпечення • Примусове збільшення заробітних плат • Додаткові видатки на виплату воєнних репарацій

Провину за стан справ у державі покладали не на монетарну політику, а на боргові зобов'язання, які країни Антанти стягували з Німеччини у формі воєнних репарацій. Окрім цього, перекидання відповідальності відбувалось і на так званих «спекулянтів», що очевидно підігрувало антисемітським настроям.

Це означало, що політика емісії продовжувалась навіть за очевидних негативних наслідків. К. Гельферіх, що очолював держказначейство, казав так:

«Інфляція та крах обміну є дітьми одного батька: неможливості платити накладені на нас данини. Проблема відновлення обігу не є технічною чи банківською проблемою; це, зрештою, проблема рівноваги між тягарем і здатністю німецької економіки підтримувати цей тягар...» F. Sennholz, [16.9]

Варто зазначити, що подібний популізм і неспроможність визнати свою провину у гіперінфляційній кризі призвело не до укріплення довіри до поточного керівництва, а до радикалізації суспільства та зростання популярності радикальних політичних партій, агітація яких була побудована на реваншизмі та антисемітизмі. Важко уявити, яку жахливу роль зіграли ці рішення у масштабі світової історії. Ці уроки повоєнної гіперінфляції в Німеччині варто вивчити і Україні.

Для подолання кризи було здійснено декілька послідовних кроків:

- Створено незалежний від державного втручання Німецький рентний банк, що мав право випуску так званих рентних марок.
- Уряд закликав простих громадян фінансувати цей банк позиками
- Німецький рентний банк почав кредитувати дефіцит бюджету Німеччини
- Рентний банк став випускати рентні марки для обігу замість Рейхсмарок
- Німецький уряд зобов'язався не проводити подальшу емісію коштів
- Рентна марка оголошена офіційною грошовою одиницею

Як видно, Німецький уряд своє антиінфляційною політикою переслідував два головні фактори інфляційного росту:

По перше, було налагоджено джерела покриття дефіциту бюджету за альтернативним до випуску коштів методом, а саме методом залучення кредитних коштів з незалежного від держави банку

По друге, було здійснено нормалізацію інфляційних очікувань шляхом запровадження нової валюти та обіцянок уникати деструктивних практик неконтрольованої емісії коштів

Політика показала себе дієвою. Темпи інфляції знизились, і валюта знов стала гідною довіри населення. Рентна марка стала перехідною валютою для Рейхсмарки, яка була в обігу Німеччини до реформи 1948 року.

Це важливий кейс для історії антиінфляційної політики, оскільки чудово демонструє роль інфляційних очікувань і ролі незалежного економічного агента, людини, у природі інфляції. Важливо винести з цього також урок щодо правильної комунікації Національного банку, уряду із суспільством та крайню необхідність брати на себе відповідальність у випадку провалу політики.

2.2.2. Гіперінфляція у Чилі (1971-1982). «Чиказькі хлопці»

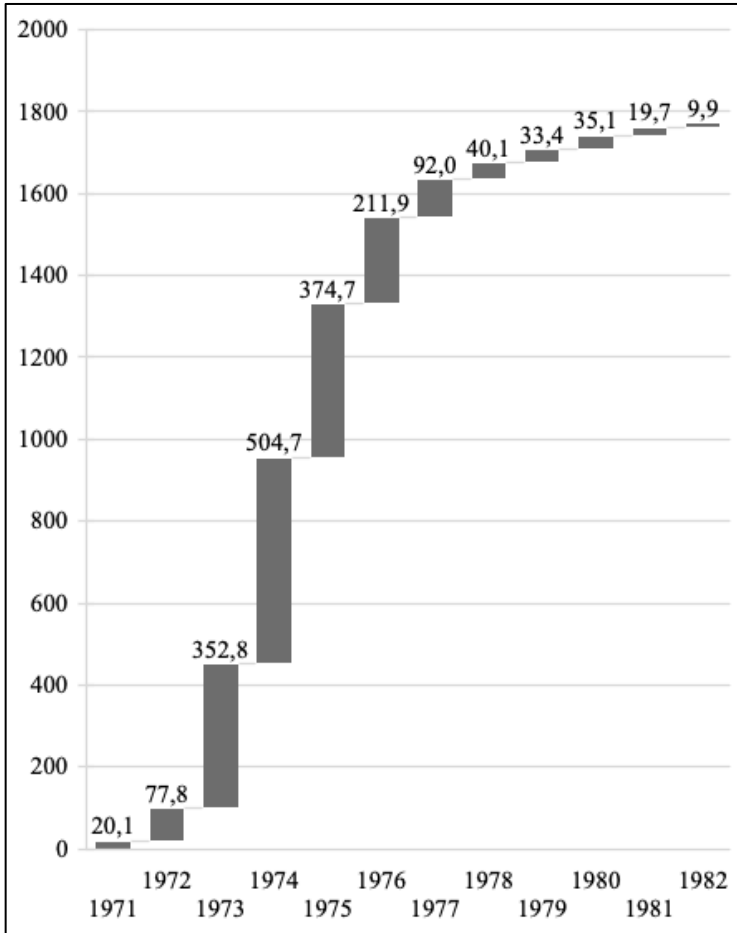
Чилі була однією з декількох Південноамериканських країн, які зазнали серйозної гіперінфляції в 1970-х роках, проте у Чилі вона набула найбільших темпів.

На початку 1970-х значне збільшення державних витрат, яке не фінансувалося збільшенням податків чи боргу, спричинило номінальну нестабільність у формі високої та непередбачуваної інфляції. Між 1973 і 1974 роками Чилі пережила процес гіперінфляції, який не мав прецедентів у своїй минулій історії. [20]

Лівий уряд впроваджував політику широкої націоналізації підприємств. Націоналізовані були підприємства банківського сектору, приватні підприємства критичної інфраструктури та, що важливо, мідні шахти, які є надважливим елементом експорту країни. Більше чверті всієї світової міді досі видобувається в Чилі.[18] Між 1971 і 1973 роками сеньйораж, або отримання коштів шляхом

емісії, Центрального банку Чилі сприяв фінансуванню дефіциту для уряду. Крім того, дефіцит погіршувало рішення про фінансування старих і нових державних підприємств, загальний обсяг яких у той період становив у приблизно 7,2 відсотка ВВП.

Рис. 2.1 ІСЦ (до попереднього року) у Чилі 1971-1981, World Bank [19]

У вересні 1973 року до влади в процесі перевороту прийшов Головнокомандувач армії Августо Піночет. Впродовж перших років після приходу до влади економічна політика хунти Піночета була послідовною до тієї яку впроваджувала попередня влада, що затягувало і поглиблювало економічну кризу. У 1974 та 1975 році зростання ІСЦ (до

попереднього року) складало 504,7 та 374,7 відсотків відповідно.

Коли стало ясно, що подолання кризи вимагає радикальних дій уряду, було проголошено про зміну курсу. Якщо попередню політику можна охарактеризувати як класичний кейнсіанський підхід до економічної політики з вимушеною ізоляцією від міжнародних фінансів, то новий альтернативний підхід покладався на радикальну ліберальну неокласику.

Теоретичним підґрунтям політики створили так звані «Чиказькі хлопці», чилійські економісти, що переважно здобували економічну освіту у Чиказькому університеті під патронатом таких викладачів як Мілтон Фрідман та Арнольд Харбергер. Головною метою було впровадження комплексу положень неоліберальної економічної політики, що спрямовані на зменшення впливу

держави на економіку та створення умов для приватного підприємництва та ринкових механізмів.

Основні положення політики "чиказьких хлопців" у Чилі включали, наприклад, скорочення частки держави у економіці завдяки приватизації державних підприємств, лібералізації торгівлі та зовнішньої торгівлі, а також зниження податкових ставок. Ця дія була протилежною до націоналізації попереднього уряду та продемонструвала себе дуже позитивно. Хоча і ця політика стосувалась широкого поля підприємств, проте найважливіший об'єкт націоналізації уряду Альєнде – мідні копальні, так і лишились у володінні держави.

З іншого боку, нові шахти могли бути приватними, що залучало іноземні інвестиції до країни. Політика загалом мала на меті сприяти привабливості країни для зовнішніх інвесторів шляхом зниження обмежень на іноземні інвестиції та сприяння експорту. Також Чиказька група сприяла відмові від регуляторних обмежень та введенню конкуренції в різні галузі економіки. Зокрема, це стосувалось вже згаданої видобувної промисловості, яка була сильно зарегульованою галуззю чилійської економіки.

Можливо найважливішим досягненням хлопців було впровадження строгої монетарної політики, що обмежувала емісії коштів. Ця дія спрямована на контроль інфляції та збереження стабільності цін. Політика впровадження діяла одразу на двох рівнях

Перший – обмеження додаткового випуску дозволило уникнення роздуття грошової маси, чим фактично зменшило здешевшання валюти.

Другий – дозволило відновити довіру суспільства у намірах центрального банку стосовно емісії коштів. Пізніше це стане визначальним фактором для повернення довіри до грошей та зменшення інфляційних очікувань.

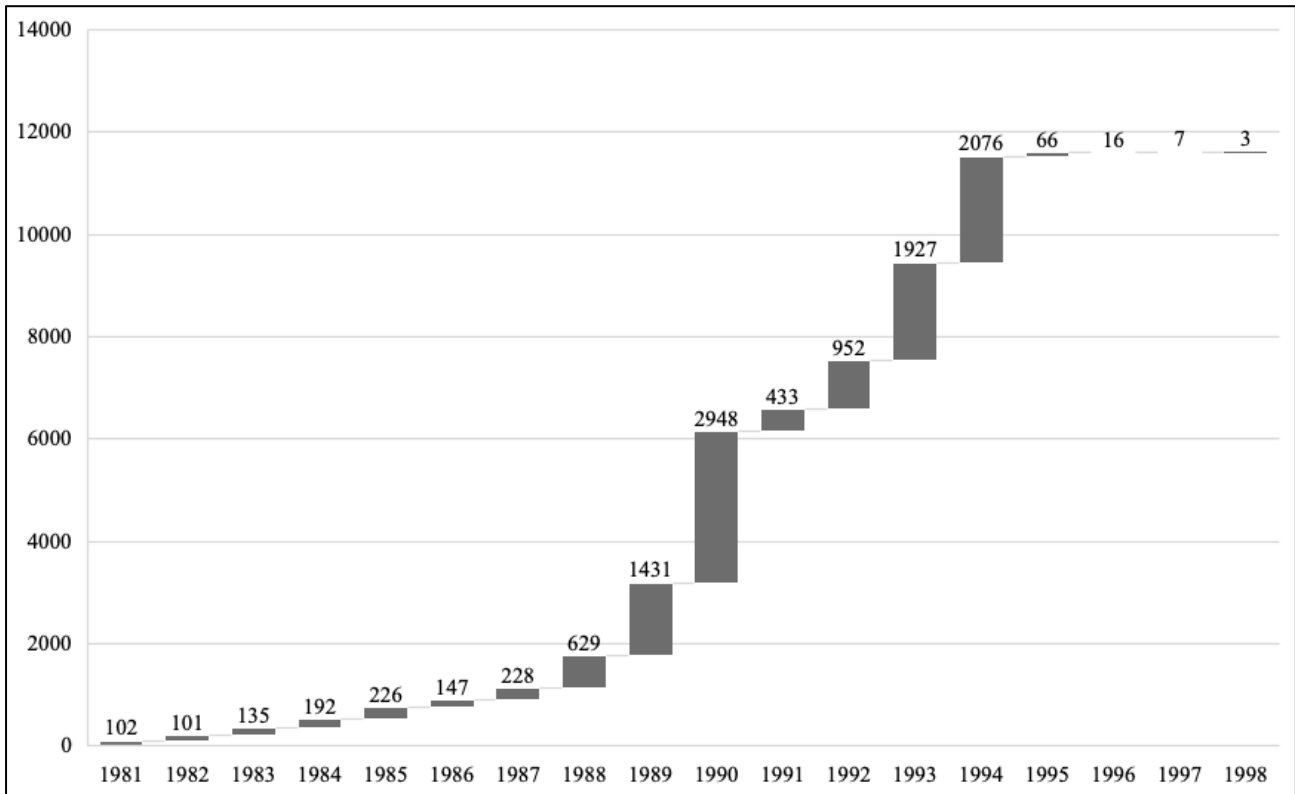
Чиказькі хлопці також пропагували зменшення соціальних витрат і соціальної ролі держави, зосереджуючись на ефективному функціонуванні ринку праці. Це була, очевидно, менш популярна дія, проте вимушена, оскільки мала на мені скорочення дефіциту бюджету.

Впровадження цих політик спричинило зміни в економіці Чилі. Ця політика допомогла знизити інфляцію з рівня більше 500% у 1970-х до однозначної цифри у 1980-х. Деякі дослідники визнають, що економічні реформи відіграли позитивну роль у стимулюванні економічного зростання та залученні іноземних інвестицій. Однак, політика "чиказьких хлопців" також була предметом критики, оскільки вважається, що вона спричинила соціальну нерівність та зростання бідності у Чилі. Після буремного періоду 70-80 років у 1987 році вона оцінювалась у 62,1%, тобто така частка населення жила менше ніж на 5.50\$ на день. У 2020 році цей показник був 8% і демонструє позитивну динаміку покращення рівня якості життя в Чилі.

2.2.3. Гіперінфляція в Бразилії (1980-1994)

Бразилія мала високий рівень гіперінфляції у 1980-х і початку 1990-х років. У 1994 році є впроваджено План стабілізації, в основі якого було фіксування валютного курсу і зміцнення грошової політики. Цей план допоміг знизити інфляцію і відновити довіру до національної валюти.

Гіперінфляція в Бразилії була результатом накопичення серйозних макроекономічних проблем, таких як дефіцит бюджету, державний борг, надмірне збільшення грошової маси та недостатня довіра до національної валюти - бразильського реала.

Рис. 2.2 Інфляція (ІСЦ) в Бразилії (1981-1998), World Bank

Бразилія не могла побороти інфляцію введенням нової валюти. Зміна валюти в обігу проводилось ще з кінця Другої світової війни, а з 1967 року обміни стали періодичним явищем, що траплялись, в середньому, кожні кілька років. Проте стабілізація інфляційного процесу була лише тимчасова.

У певному виді, бразильське суспільство змирилось з високими темпами інфляції (до 100% річних) і до періодичних обмінів коштів на інші. Стара валюта не завжди зникала з обігу, а в процесі валютної реформи ставала підпорядкованою новій, більш дорогій. Тобто стара валюта, наприклад, могла просто підпорядковуватись новій з обмінним курсом 1000 до 1, і за кілька років процес повторювався, але вже з новою валютою та ще новішою. Це створювало певну унікальну стабільність бразильської грошової системи при темпах інфляції, що межує з гіперінфляцією. Це робить цю кризу унікальною і вартою уваги дослідників.

Бразилія декілька разів намагалась провести успішну антиінфляційну політику, проте кожен «План» виявлявся провальним. Головною проблемою були

не стільки економічні чинники, як інфляційні очікування. Їх дуже важко побороти, якщо більше 20 років ціни кожен рік збільшуються в два та більше разів.

«План Реаль» 1994 року врешті зміг здійснити нездійсненне. Для подолання гіперінфляції було введено базову одиницю вартості, немонетарну базову валюту «Unidade Real de Valor». Вона мала на меті змінити головний фактор – інфляційні очікування.

Вона була паралельною перехідної валюти – Крузейро-реала. За задумкою, мала образно прийняти на себе гіперінфляцію, в той час як Unidade Real de Valor, або Реальна одиниця вартості мала орієнтуватись на реальну вартість товарів та послуг і лишатись стабільною завдяки коригуванню її курсу до старої. Курси обміну мінялись щоденно після розрахування за спеціальними індексами цін. Реальна одиниця вартості (URV) була фіксованою до Долару США (USD) з курсом 1 до 1. Всі ціни мали два вираження, проте оплата здійснювалась лише у крузейро-реалі.

Країна провела масовий обмін валюти і вже за 45 днів весь обіг у Бразилії здійснювався у Реалах.

Цей простий, проте геніальний план виявився неймовірно ефективним. Якщо інфляція за 1994 рік склала 2076% і була переважно поглинута знеціненням крузейро-реала, то вже у наступних роках інфляція знизилась до з чотиризначних до двозначних обсягів – до 66% у 1995, 16% у 1996, а потім і до однозначних 7% і 3% у 1997 і 1998 відповідно.

Після подолання кризи Центральний банк Бразилії почав користуватись політикою **інфляційного таргетування**, якою користується і нині.

2.3 Висновки до Розділу 2

Інфляційна теорія на сучасному етапі пройшла тривалий розвиток і представлена доробками багатьох науковців різних шкіл. Цей розвиток, як і у школах, що передували маржиналізму, сильно залежав від кризових явищ, які демонстрували неідеальність теорій та їх невідповідність реаліям.

У кінці XIX, на початку XX століття класична школа втратила свою авторитетність через численні кризи періоду, що, в результаті, спричинило початок переосмислення ідей класиків в процесі маржиналістської революції. Криза класичної школи призвела до розгалуження для сучасної економічної теорії.

Неокласики на чолі з Маршаллом вирішили покращувати існуючу теорію, поглиблюючи її та адаптуючи до реалій кінця XIX, початку XX ст. Кейнс та кейнсіанці, з іншого боку, вирішили відмовитись від філософії класичної школи на користь макроекономічного етатистського підходу. Австрійська школа неолібералізму була створена у протиставлення до обох теорій і, відкинувши математичні методи, поставила у центр досліджень людину. Монетаристи-неоконсерватори на чолі з Мілтоном Фідманом сконцентрувались на монетарній політиці як рішенні проблеми інфляції.

Кожна з цих теорій мала свій шлях розвитку та етапи синтезу, як, наприклад неокейнсіанство, сформоване шляхом кейнсіансько-неокласичного синтезу, чи монетарне посткейнсіанство, на яке вплинув, очевидно, монетаризм. Проте сучасний економічний мейнстрім об'єднує в актуальну теорію інфляції ті напрямки, які використовуються у нашому часі при впровадженні державних антиінфляційних політик.

Звісно, у рамках традиційної економічної системи важко уявити втілення в життя концепції денационалізованих коштів Неоавстрійської школи, проте криптовалюти вже користуються широкою популярністю у світі. Вони ще мають пройти свій шлях розвитку і становлення, бо звичайні криптовалюти – нестабільні та схильні до спекуляцій, а стабільні валюти, так звані «стейблкоіни» мають

фіксований курс до фіатних валют. Посткейнсіанці теж методологічно наголошують на ендогенній природі грошей, не виключаючи концепцію денаціоналізації.

Зараз важко відділити науковий доробок окремих шкіл за елементами політики, вірно буде стверджувати, що в сучасній антиінфляційній політиці використовується синтез ідей різних економічних шкіл. Проте, з наведених прикладів ефективної антиінфляційної політики можна зробити кілька висновків.

В рамках традиційної державної економіки важливу роль досі грає макроекономіка Кейнса у розвиненій формі. Держава не має допускати дефіциту бюджету, і тим паче не має фінансувати дефіцит за рахунок емісії, у цьому вже мають рацію класики та монетаристи.

Ефективна політика неможлива без вирішення фактору інфляційних очікувань, на які вказували ще Австрійці. У Бразилії, наприклад, кожна антиінфляційна політика закінчилась провалом, доки не було вирішена проблема інфляційних очікувань, що встановлювались десятиліттями, а у Німеччині держава звернулася до народу, щоб укласти нову «суспільну угоду», якою вони зобов'язувались уникати емісії та з проханням профінансувати новий, незалежний від держави банк, який зможе виправити ситуацію.

Гіперінфляція у Німеччині доводить, що уряд мусить брати на себе відповідальність, а не орієнтувати політику на прихильність мас. Відсутність політичної волі та невпевненість у запроваджених антиінфляційних політиках призводило не до вирішення проблеми, а до її затягування.

РОЗДІЛ 3. ІНФЛЯЦІЯ В УКРАЇНІ

3.1 Державна антиінфляційна політика в Україні

Після відновлення незалежності у 1991 році Україна пережила найважчу в своїй історії гіперінфляційну кризу. У 1991-1995 роках річне зростання рівня цін перевершувало 100 відсоткових пунктів. Рекордне зростання відбулось у 1993 році, коли за рік ціни збільшились на 10156%, тобто вирости за рік більш ніж в сто разів. Найбільше ціни вирости у січні 1992 року – на 285,2%, тобто майже в чотири рази за 31 день.

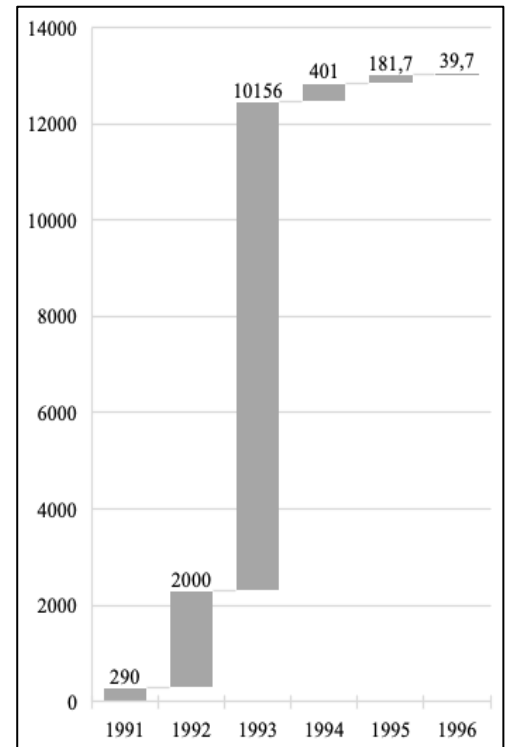

Рис.3.1 ІСЦ в Україні 1991-1996

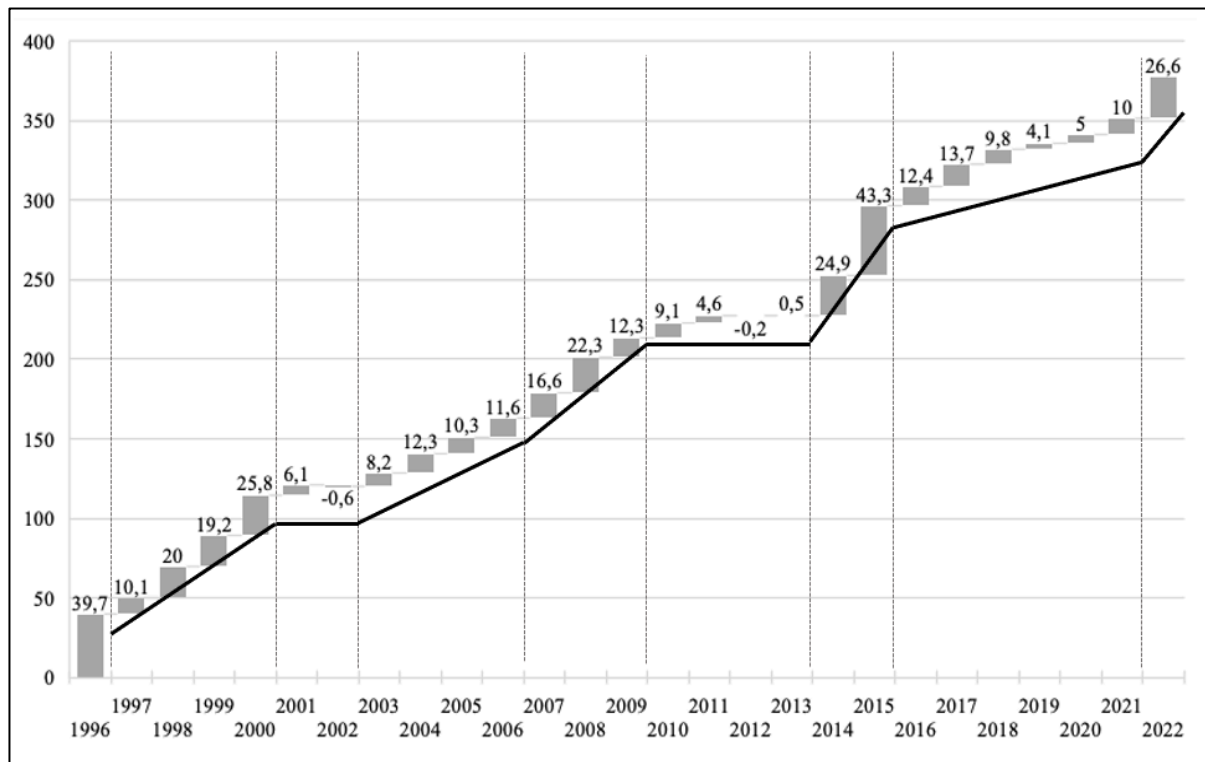

Рис.3.2 ІСЦ в Україні 1996-2022, з періодами, зростання від поп. року, у %

Інфляційні явища 1991-2023 року в Україні можна поділити на такі періоди:

1. Гіперінфляція 1991-1995 рр.
2. Період зростання 1997-2000 років
3. Еквілібріум початку 2000-х
4. Зростання 2003-2006
5. Період Світової економічної кризи 2008-2009 року
6. Еквілібріум початку 2010-х
7. Інфляція періоду Революції гідності та російської агресії в Криму та на Донбасі (2014-2015)
8. Період 2016 – 2021
9. Інфляція періоду повномасштабного вторгнення росії (країни-терориста)(2022)

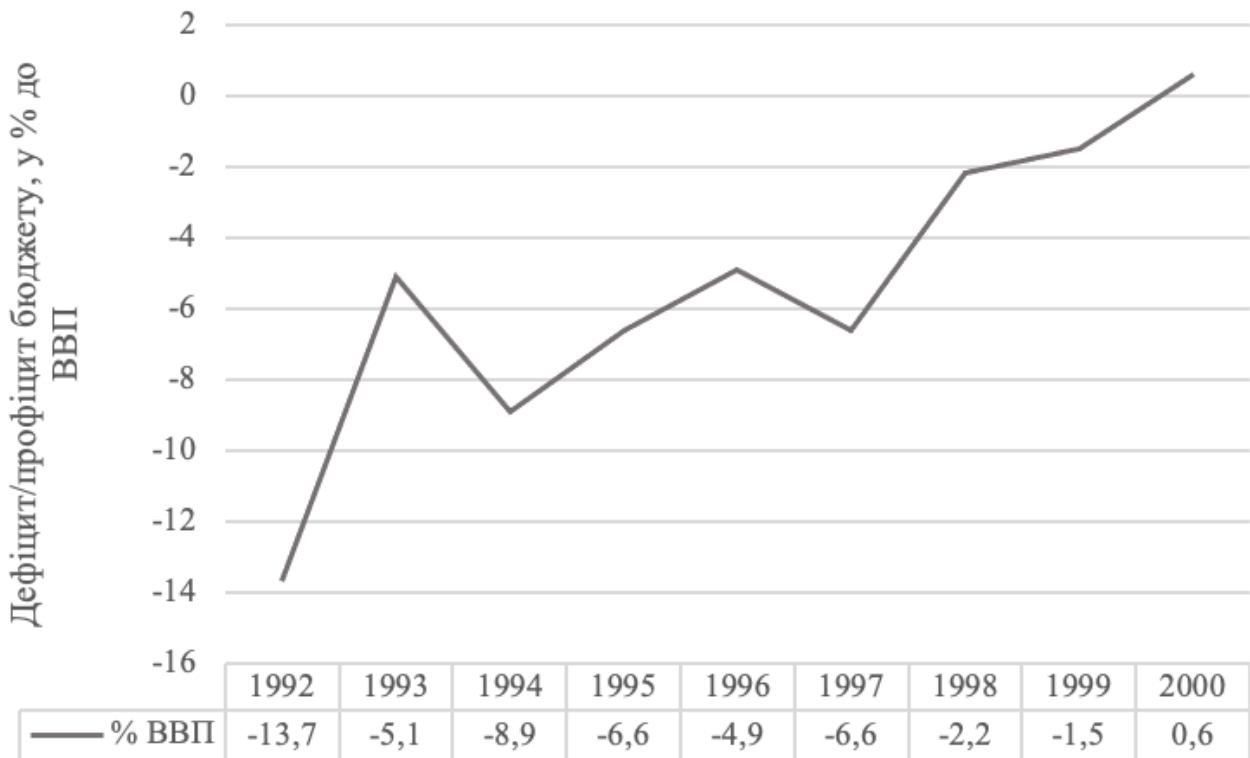
Після 1991 року Україна проходила процес, відомий як «лібералізація цін», що відбувається у країнах, що переходять з адміністративно-планового до ринкового типу економіки. На відміну від керівництва деяких інших пострадянських країн та країн ексоціалістичного блоку, таких як країни Балтії та Польща, українські посадовці не мали чіткого бачення політики, через що ціни не проходили період стабілізації, а лібералізація змінювалась замороженнями цін, що затримувало процес.

Таблиця. 3.1
Споживчі ціни в Україні
(1991-1995 р.) Зростання
за рік, %. ДССУ

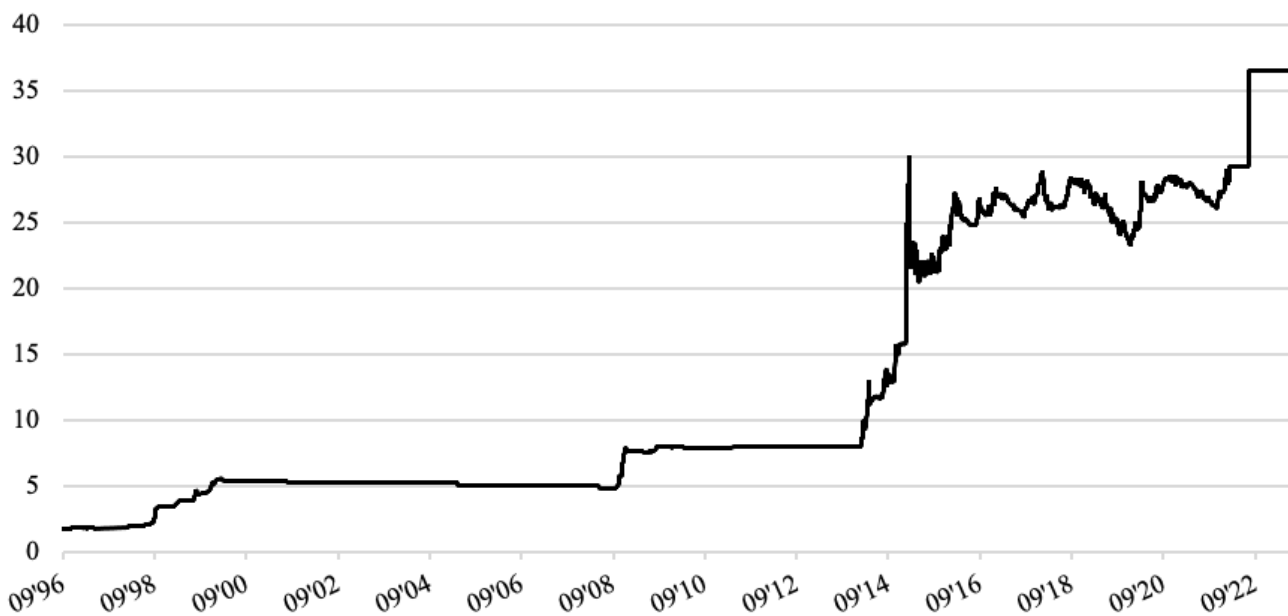
1991 р.	1992 р.	1993 р.	1994 р.	1995 р.
290,0	2000,0	10156,0	401,0	181,7

Паралельно з лібералізацією цін у початок 90-х Україна входила з великим дефіцитом бюджету: 692,2 млрд. карб. (13,7% ВВП), 7626,9 млрд. карб. (5,1% ВВП) та 107554,4 млрд. карб. (8,9% ВВП) у 1992, 1993 і 1994 році відповідно. Дисбаланс бюджету пояснюється високими видатками, при низькому обсягу

податкових надходжень, що породжувало дефіцит, який фінансувався переважно за рахунок емісії коштів.

Рис 3.3 Дефіцит/профіцит бюджету України (1992-2000), у % до ВВП.

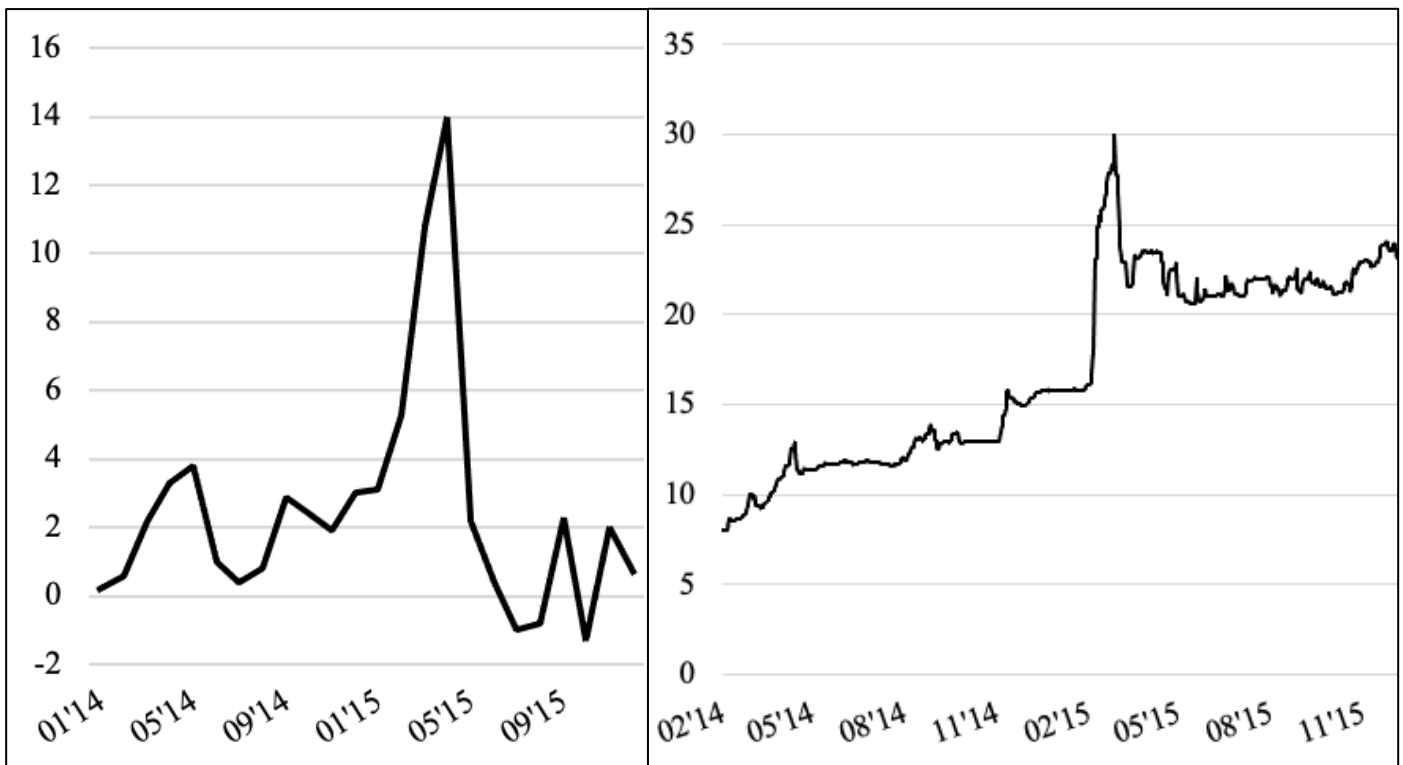

Рис. 3.4 Курс UAH/USD (1996-2023). НБУ

У 1996 році здійснено введення нової грошової одиниці – гривні. Період з 2 по 16 вересня 1996 року був перехідним періодом, коли в країні в обігу

перебували як гривні, так і купоно-карбованці, після закінчення якого гривня стала єдиним платіжним засобом. З самого впровадження і до 2015 року курс гривні був фіксований. Нова грошова одиниця і фіксований курс обміну по відношенню до гривні (Гривня була фіксована на рівні 1,8 грн до долара), дещо знизили інфляційні очікування на певний період.

Після впровадження гривні емісія коштів стала проводитись у менших обсягах. Дефіцит бюджету став фінансуватись шляхом залучення короткострокових внутрішніх позик з високим рівнем дохідності, які користувались популярністю як у внутрішніх інвесторів, так і для закордонного капіталу. Рівень інфляції зменшився до 10,1% у періоді 1997. Проте вже у 1998 році в Україні відбувся крах державного боргу. Іноземні інвестори почали активно виводити інвестовані гроші, що спричинило різку девальвацію гривні. Саме це спричинило зростання ІСЦ у періоді з 1998 до 2000 року.

Рис. 3.5 ІСЦ в Україні (2014-2015) зростання до поп. міс. НССУ (зліва)

Рис. 3.6 Офіційний курс UAH/USD (2014-2015). Сайт НБУ (справа)

Згодом, після виходу з інфляційної кризи був стабілізований дефіцит бюджету, який до 2022 року не перевищував рівень 1998 року (6,6%).

У 2014 році пік росту припав на травень, а в 2015 – на квітень. Обидва стрибки зі зміщенням на 1-2 періоди відтворюють зростання курсу гривні до долару.

У першому випадку причиною зростання курсу долара була політична нестабільність. Саме на весну 2014 року припав заключний етап Революції гідності, Янукович вже був відсторонений від обов'язків Президента України, були призначені дострокові президентські вибори, та в активну фазу вступили російські операції з окупації Криму та дестабілізаційні заходи у східних та південних областях України, почалась Анти-терористична операція.

Щодо росту курсу долара у 2015, то причиною цього стала відмова НБУ від фіксованого курсу гривні, на користь плаваючого курсу, яка сталась у лютому. У наступні тижні гривня подешевшала майже вдвічі.

Девальвація гривні призвела до істерії стосовно долару. Люди масово скуповували іноземну валюту, очікуючи і провокуючи подальше знецінення. Також, за рахунок цієї ж істерії, зріс сукупний попит, оскільки люди масово вирішували витратити свої гривневі заощадження на дорогі покупки, збільшився попит на нерухомість та автомобілі.

Подальше зростання рівня цін спричинене явищем інфляції попиту, яке, виконуючи роль самосправджувального пророцтва, прискорювало інфляцію, переконуючи людей в подальшій девальвації і провокуючи їх до подальшого збільшення попиту. На щастя, заощадження не безмежні, тому в певний момент інфляція сповільнилась до звичайних обсягів, встановлюючи новий рівень цін.

Відмова від фіксованого курсу гривні дало можливість НБУ змінити свою антиінфляційну політику.

Національний банк України застосовує політику **Інфляційного таргетування**.

Це один з чотирьох монетарних режимів держави. До них відносяться:

- Монетарне таргетування (Контроль обсягу грошової маси з метою стримування інфляції)
- Таргетування обмінного курсу (Стабілізація обмінного курсу державної валюти до іншої стабільної валюти)
- Інфляційне таргетування (Обмеження заздалегідь визначеного рівня інфляції)
- Змішаний підхід

Процес інфляційного таргетування побудований на макроекономічному, монетарному та фінансовому аналізі розвитку держави та відповідному прогнозуванні. Аналітики НБУ складають ґрунтовний прогноз щодо динаміки інфляції, базуючись на якому проводяться відповідні антиінфляційні заходи.

Основним інструментом Інфляційного таргетування Національного банку України є облікова ставка (Key interest rate). Облікова ставка – це базова облікова ставка щодо інших процентних ставок НБУ, а саме ставки рефінансування, за якою Національний банк надає банкам на визначений строк кредити рефінансування, та ставки за кредитами овернайт, процентною ставкою, за якою НБУ надає банкам кредити до наступного робочого дня. [5.с 357]

За рахунок зміни облікової ставки НБУ впроваджує нові умови позичання коштів з комерційними банками, чим контролює умови за якими банки працюють на між собою на грошовому ринку. Це впливає на вартість короткострокових кредитних коштів. А вже в свою чергу, банки змінюють ставки кредитів та депозитів, які надаються фірмам та населенню.

Також важливим елементом антиінфляційної політики Національного банку є її прозорість. Інформаційна служба банку постійно публікує макроекономічні прогнози, інфляційні звіти та проводить дослідження економічних та інфляційних очікувань економічних агентів. Після початку повномасштабного вторгнення на певний період публікування інфляційних звітів було призупинено у квітні 2022, проте ця практика відновилаь у липні, коли

економічна і воєнна ситуація стала достатньо стабільною. Останній інфляційний звіт опубліковано 4 травня 2023 року. [15]

До повномасштабного вторгнення цільовою інфляцією НБУ було значення у 5%.

3.2 Інфляція періоду повномасштабного вторгнення РФ

Повномасштабне вторгнення прискорило темпи інфляції. Індекс споживчих цін станом на кінець січня 2022 р. відповідав минулорічному

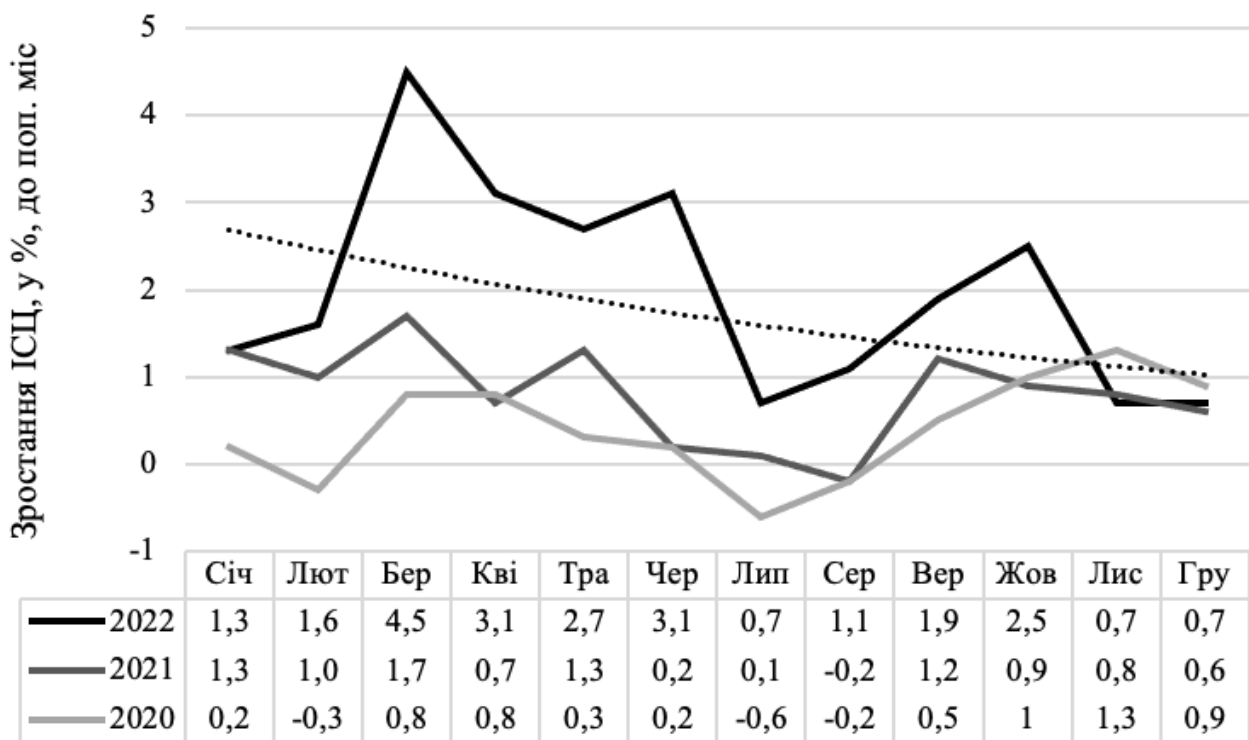

Рис. 3.7 Зростання ІСЦ по місяцях (2020-2022). ДССУ

показнику росту у цьому місяці (1.3%), проте вже лютий був на 0.6 відсоткових пункти вищим, а у березні було зафіксовано рекордне місячне зростання індексу з квітня 2015 року – 4.5%. Сумарне зростання за I квартал 2022 року склало 7.6%, а за весь 2022 рік інфляція склала 26.6%. Востаннє зростання вище спостерігалось у 2015 році, коли воно склало 43.3%.

Щодо курсової політики, то після початку вторгнення Національний Банк повернувся до фіксування обмінного курсу валют.

«Зниження дієвості ринкових інструментів та висока невизначеність в умовах повномасштабних бойових дій унеможливають здійснення монетарної політики в форматі інфляційного таргетування з плаваючим валютним курсом...» [15.2]

Так, третім пунктом Постанови НБУ «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану», від 24 лютого 2022 року обмежується зняття готівки з рахунків у обсязі 100 000 грн. за виключенням заробітних плат та соціальних виплат. [15.7].

Метою цієї міри є спроба знизити інфляцію попиту, яка логічно має з'явитись після початку повномасштабного вторгнення внаслідок термінових покупок громадян, які екстрено накопичують запаси продуктів, ліків, палива, тощо. І хоча ці дії є обґрунтованими з позиції особистої безпеки, проте першочерговий стрибок попиту може стати причиною подальшого знецінення гривні внаслідок дій спрямованих на мінімізацію збитків при девальвації. Якщо простіше, то після першого шоку люди будуть прагнути витратити свої гроші до того як вони знеціняться, що у масовому об'ємі буде провокувати подальше знецінення. Це означитиме збільшення попиту на іноземну валюту, нерухомість, тощо.

2 червня 2022 року НБУ підняв облікову ставку з 10 до 25%, що є чітким антиінфляційним заходом. Внаслідок підвищення облікової ставки будуть підвищені ставки за гривневими депозитами та ОВДП. Це мало на меті збільшення привабливості гривневих інвестиційних інструментів, які б скоротили обсяг державної валюти в обігу, а також профінансували б державні видатки через ОВДП. У період з 24 лютого 2022 до 1 червня 2023 року за допомогою ОВДП у бюджет надійшли додаткові 246,5 млрд гривень.

Також можна позитивно відзначити валютну політику, що обмежила девальвацію на початку війни та підтримує стабільний курс. Після вторгнення

НБУ впроваджувала дії з контролю обігу іноземних валют. Можна стверджувати, що нестабільність на валютному ринку у минулому, а особливо у період 2014 та 2015 років сильно вплинули на економіку України з причин спекулятивного попиту та громадської істерії.

Тому, для уникнення подібних коливань, вже з 24 лютого 2022 було прийняте рішення про замороження плаваючого курсу долару на рівні 29,2549 гривень за долар. Також, було запроваджено ряд обмежень на обсяги видачі готівкових коштів та граничного обсягу обміну валюти.

У 2022 році сильно збільшився дефіцит бюджету. Він склав 914.7 мільярди гривень, що відповідає 17.6% річного ВВП. Це викликане багатьма факторами, серед яких:

Таблиця. 3 Фактори дефіциту бюджету України

Доходи	Витрати
<ul style="list-style-type: none"> • Різке зменшення податкових надходжень, внаслідок складних умов підприємницької діяльності, фізичних руйнувань та окупації значної частини території України • Зменшення надходжень внаслідок скасування ряду ввізних мит та акцизів 	<ul style="list-style-type: none"> • Різке зростання видатків на оборонні потреби, а також на соціальне та медичне забезпечення.

Для зменшення дефіциту бюджету було прийнято ряд рішень, внаслідок чого були скорочені витрати на освіту (-26.7%), обслуговування житлово-комунального господарства (-42.9%), дорожнього господарства (-74.6%), спорту, та ряду інших видів державних витрат, що відображено у зведеному бюджеті України за 2022 рік.

Таблиця 4 ІСЦ в Україні за періоди (відносно груд. 2021 та 2013 року).[10]

2022 – (січ-бер) 2023	2014 – (січ-бер) 2015
130.4	150.2

Також велику роль зіграла допомога іноземних урядів та міжнародних фінансових інституцій, які підтримували та підтримують український бюджет позиками. Станом на 1 червня 2023 року, фінансування від міжнародних партнерів з 24 лютого 2022 складало 51 936 мільйонів доларів США, з яких 32 144 млн було надано протягом 2022 року, а 19 792 млн за 5 повних місяців 2023 року. Найбільше фінансування надали США (17,9 млрд \$), ЄС (16 млрд \$) та МВФ (5,4 млрд \$).

За висновками Кільського інституту світової економіки [22, с.36], у 2022 році надходження були неперіодичними. Перша хвиля фінансової допомоги прийшла навесні 2022 року, після початку вторгнення. Літо відзначається майже нульовими надходженнями, а вже з осені темпи відновились і підвищувались до кінця року. Це може казати про перспективи подальшої співпраці та підтримку України. Зважаючи на тенденції до збільшення економічної допомоги, можна зробити висновки, що найближчим часом вона продовжуватиме надходити.

Дуже важливо, щоб фінансова допомога та кредитування не зупинялись із кінцем війни. Зважаючи на досвід, зокрема, повоєнної економічної кризи в Німеччині 20-х років, можна стверджувати, що загальні видатки не зменшаться, оскільки повоєнний період вимагатиме значних коштів спрямованих на відбудову зруйнованої інфраструктури, житлового фонду, соціального забезпечення. Так, в Україні досі немає консенсусу стосовно питання ветеранських пільг, оскільки пільгове забезпечення сотень тисяч ветеранів – учасників бойових дій може створити серйозне навантаження на бюджет.

Ті ж видатки зараз направляються на оборону не зникнуть. Окрім очевидних витрат на демобілізацію та консервування озброєнь, продовжиться модернізація армії. Неактивні одиниці техніки мають бути поставленні на зберігання, а війська мають станадартизувати власне озброєння. Не варто забувати і виклик яким є

розмінування території України. Це багаторічний проект, який вимагатиме багато коштів для повернення земельному фонду України значної частини сількогосподарських земель.

У фінансуванні цих витрат необхідно уникати надмірної емісії коштів та використовувати інші джерела. Найкращий спосіб фінансування подібних проектів – грантові програми, що реалізуються за рахунок українських підрядників. Так, окрім реалізованого проекту, оплачені за нього кошти більшою мірою залучатимуться у економіку. Вони будуть підпадати під вплив ефекту мультиплікатора та масштабуватимуться. Також варто диверсифікувати фінансування між декількома джерелами для уникнення надмірної шкоди економіці при втраті єдиного джерела, як було під час кризи зовнішнього боргу 1998 року в Україні та ряді сусідніх держав, коли дефіцит бюджету фінансувався за рахунок внутрішніх позик.

Після війни політика Національного банку має поступово знімати фінансові обмеження. Для повернення до політики інфляційного таргнетування, який був активним монетарним режимом до війни, потрібно впроваджувати плаваючий валютний курс.

Враховуючи досвід інфляції 2015 року, який був спричинений саме переходом на плаваючий валютний курс, очікування девальвації гривні відіграють дуже важливу роль у зростанні інфляції. Тому після впровадження плаваючого курсу Національний Банк України має втручатись у міжбанківський ринок і збільшувати пропозицію долару для підтримки гривневої позиції, оскільки різке зростання курсу спричинить спекулятивний попит на валюту.

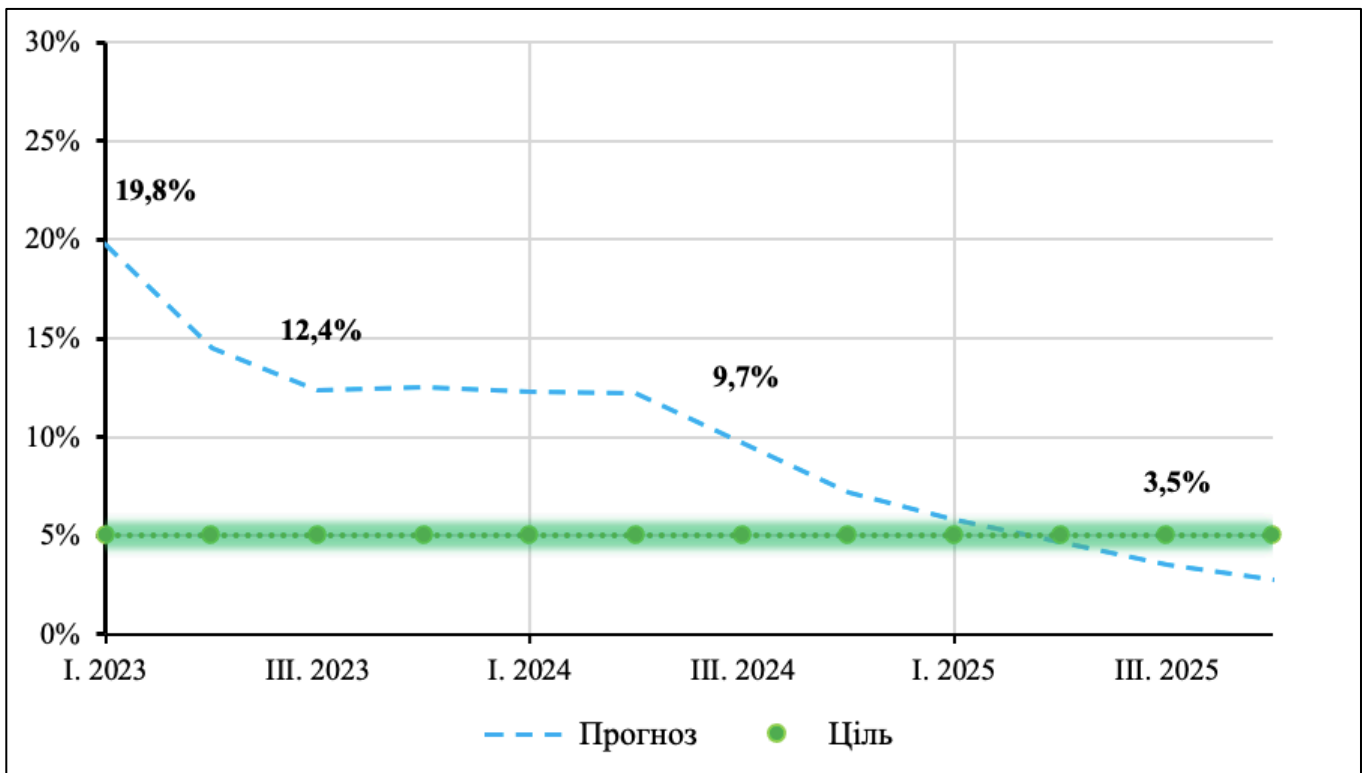
Держава має враховувати роль інфляційних очікувань у своїй антиінфляційній політиці. Чим довше буде тривати інфляція, тим важче ставатиме її контролювати, як у прикладі затяжної інфляційної кризи у Бразилії.

Враховуючи, що зазвичай інфляційна криза починається внаслідок дефіциту бюджету, який покривають емісією, то потрібно скоротити видатки. Зазвичай це означає зменшення трат на соціальне забезпечення та пільг,

приватизація чи закриття державних підприємств та скорочення державних службовців, тощо.

Такі дії призводили до сукупального невдоволення у наведених прикладах успішних антиінфляційних політик – Чилі, Бразилії. У Німеччині держава навпаки йшла на всі вимоги опозиції, політичних об'єднань, профспілок, через що дефіцит зростав і криза поглиблювалась.

Можна зробити висновок, що при допущенні кризи, необхідно запроваджувати рішучі антиінфляційні заходи і не бути залежним від власних політичних рейтингів.

Рис 3.8. Прогноз інфляції та цілі Національного банку. [15.6]

Національний Банк України прогнозує, що у 2023 році інфляція сповільниться до 14.8%, а в наступні роки – повернеться до рівня одноцифрових значень (меншими за 10% р/р) у 2024 році до 9.6%, а в 2025 році – до 6%. [15.1]. Останні оновлення НБУ свідчать про те, що темпи інфляції знижуються.

Нові оцінки дають більш позитивні прогнози ніж попередні. І загалом інфляційна криза періоду повномасштабного вторгнення (2022- I-II квартал 2023) навіть не досягла показників інфляційної кризи періоду 2014-2015 року.

Можна стверджувати, що зважаючи на складність ситуації, в якій перебуває українська економіка, оскільки держава не лише не може скорочувати видатки, а і навпаки мусить фінансувати їх всіма можливими некритичними методами для забезпечення перемоги, антиінфляційна політика була і продовжує бути ефективною, оскільки дозволила стримати початкову хвилю інфляції в контрольованих обсягах та розпоряджатись грошовою масою в такій мірі, яка б не зашкодила економіці.

3.3 Висновки до розділу 3

Інфляція – не нове кризове явище для української економіки. Наша країна переживала різні періоди інфляційних криз, а гіперінфляційна криза 1993 року була найкритичнішою в нашій історії, оскільки зростання ІСЦ за рік склало більше 10000%.

Інфляція в Україні відрізнялась за причинами і мала різні шляхи вирішення. Вже згадана гіперінфляція 1991-1995 була викликана структурними змінами економіки та злочинно недбалою монетаризацією дефіциту бюджету, тобто випуском грошей з метою компенсації дефіциту бюджету. На Україну також, наприклад, впливала світова фінансова криза 2008-2009 року, але найбільше за останнє десятиліття на інфляцію впливали чинники політичної експансії та воєнної агресії росії (країни-терориста).

Економічна нестабільність, спад виробничого випуску, девальвація гривні, та, що найважливіше, їх очікування, спричиняли ажіотаж на стабільну валюту. Наше суспільство сильно залежало від курсу долару, як фактору інфляційних очікувань, та, як наслідок, за загрози девальвації запускала процес самосправджувального пророцтва. Суть цього пророцтва проста – українці йдуть в обмінники, скуповують валюту, підвищують попит на долар – курс долару збільшується, відбувається девальвація гривні – українці бачать девальвацію – українці йдуть в обмінники, скуповують валюту, підвищують попит на долар.

Цей процес ставався в Україні більше разу, тому у 2022 році, після початку повномасштабного вторгнення НБУ зафіксував курс долару на рівні 29,25 грн за долар, а згодом, у липні скорегував його до більш актуального 36,56. До елементів антиінфляційної політики можна додати такі цікаві ініціативи як обмеження на демонстрацію обмінного курсу пунктів обміну валют, як спосіб зменшити панічні настрої та не стимулювати інфляційні очікування.

Загалом, можна зробити висновок про те, що антиінфляційні заходи в Україні теж пройшли еволюцію та набагато краще пристосовані для подолання інфляційних криз ніж були раніше. Досвід 2013 - 2015 років виявився корисним

для вирішення проблеми підвищеного попиту, попиту на валюту та масової істерії.

Проте значним фактором стійкості економіки України і національної валюти – гривні, стали очікування українців. Після героїчного відбиття першої хвилі рашистського наступу у лютому-травні 2022 року, стало очевидно, що завдяки Збройним Силам України, Національній гвардії, підрозділам Територіальної Оборони, Національній поліції, Державній Прикордонній Службі України, Головному Управлінню Розвідки та іншим відомствам та численним причетним до їх боротьби, Україна вистояла і буде продовжувати чинити опір загарбнику до перемоги.

Фінансова та Банківська системи продовжують своє відновлення, численні підприємства провели релокацію та відновлюють роботу. Терор військ країни-терориста цілей критичної інфраструктури України, завдяки роботі операторів ППО та Повітряних Сил ЗСУ, фахівців електричних мереж та спеціалістів ДСНС, провалився. Очікування економічних агентів покращуються і останні прогнози НБУ кажуть про те, що новий прогнозований темп стабілізації росту інфляції перевершить найоптимістичніші очікування минулого прогнозу.

Завдяки сміливості українського народу, військових, правильним діям Національного Банку та міжнародній фінансовій допомозі Україна вистояла і продовжує своє відновлення, не зважаючи на стан війни в якому ми досі знаходимось. Ми вчимось на власних помилках, стаємо кращими і сподіваємось, що після перемоги єдиними вливаннями в Україну будуть гранти та прямі інвестиції.

ВИСНОВКИ

Розвиток економічної теорії сильно залежить від акценту уваги науковців, які працюють у своєму історичному періоді. Більшу зацікавленість викликають кризи, приводи шукати пояснення процесу, що відбувається, або покращувати вже існуючу теорію, якщо вона не в змозі у повній мірі пояснити економічну суть відповідної події.

Інфляційна теорія теж розвивалась подібним чином. Можна стверджувати, що антиінфляційна політика зародилась раніше інфляційної теорії, оскільки вже в кінці 3 століття нашої ери Римський імператор Діоклетіан, стикнувшись з високими темпами інфляції, увів обмеження цін по всій Імперії. Без розуміння природи інфляції політика була невдала, а деякі сучасники вже висловлювали критику випуску надмірної кількості грошей.

Теоретичне підґрунтя інфляційної теорії з'явилося вже в рамках двох великих європейських дефляційних та інфляційних криз – Золотого голоду та Еволюції цін. Меркантилісти побачили важливість золота та срібла і вирішили що держава для збагачення має мати його якнайбільше. Коли політика меркантилістів, як, наприклад, у період Кольберизму, провалилась, то криза породила фізіократів.

Інфляційна теорія у роботах класиків теж спирається на кризи. Так, наприклад, Девід Рікардо створив декілька робіт у яких довів критичну роль емісії коштів у знеціненні паперових коштів. Класика була панівною науковою думкою допоки світ не потрапив у нові кризи. Буремні події Великої депресії, крахи економічних систем, гіперінфляції довели, що потрібна альтернатива. Дехто покращував класику – неокласики, а деякі обирали інший шлях і створювали нові теорії, наприклад, кейнсіанці та їх ідеологічні опоненти – австрійці.

Розвиток інфляційної теорії неможливо відокремити від розвитку економічної науки та від криз, які давали приводи для вдосконалення теорії і адаптації до нових реалій.

Як і розвиток науки розвивається антиінфляційна політика. Вона спирається на економічну теорію і ті, хто її впроваджує, можуть вчитись на своїх та чужих помилках. Німецький уряд у 1932 році визнав провину, звернувся до населення і повернув віру у валюту. Чилійська хунта у 70-х змінила політичний курс та закінчила свою залежність від емісії, провела стабілізаційні заходи і поборолла інфляцію. Бразилія у 90-х провела ризиковану проте успішну психологічну політику для зменшення інфляційних очікувань, які формувались три десятиліття.

Україна, як і світ, вчиться на помилках. В основному, на своїх. Завдяки обмеженню емісії коштів, скороченню видатків та введенню нової валюти – гривні, було приборкано гіперінфляцію початку 90-х років, яка була спричинена саме недбалістю уряду та браком базової економічної інтуїції численних органів влади.

У 2014-2015 роках Україна пережила дві кризи, які допомогли у впровадженні політик періоду повномасштабного вторгнення 2022 року. Головними факторами у 2014 була політична нестабільність та панічні настрої людей, що очікували знецінення гривні, що спричиняло зростання попиту, інфляції попиту та попиту на валюту. У 2015 причиною було впровадження плаваючого курсу долару, що мало ті ж наслідки. НБУ впровадили політику інфляційного таргетування, а після 24 лютого 2022 превентивно обмежили видачу гривні, обмін валюти, зафіксували курс. Це дозволило пройти шок початку повномасштабного вторгнення, а надалі успішно підтримувати воєнну економіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Alfred Wassink, Inflation and Financial Policy under the Roman Empire to the Price Edict of 301 A.D from *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Bd. 40, H. 4 (1991), pp. 465-493
2. Roland G. Kent, The Edict of Diocletian Fixing Maximum Prices, *University of Pennsylvania Law Review and American Law Register*, Vol. 69, No. 1 (Nov., 1920), pp. 35-47 (13 pages)
3. Murray N. Rothbard, The Edict of Diocletian: A Case Study in Price Controls and Inflation. *Faith and Freedom* 1, no. 4 (March 1950)
<https://mises.org/library/edict-diocletian-case-study-price-controls-and-inflation>
4. Глущенко С. В., Гроші. Кредит. Кредитний ринок, Навчальний посібник, НаУКМА (2015)
5. С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова, «Банківська енциклопедія», Центр наукових досліджень Національного банку України (2011)
6. Charles Kindleberger, *A Financial History of Western Europe* (1984)
7. Енциклопедія «Britannica»
<https://www.britannica.com/topic/history-of-Europe/Prices-and-inflation>
8. Thomas Mun, *Englands Treasure by Forraign Trade. or The Ballance of our Forraign Trade is The Rule of our Treasure* (1664) <https://la.utexas.edu/users/hcleaver/368/368MunTreasuretable.pdf>
9. *Методологія розрахунку ІСЦ в Україні. ДССУ*
<https://ukrstat.gov.ua/imf/meta/ZenP.html>
10. *Статистична інформація. Ціни. Методологічні пояснення. ДССУ*
<https://ukrstat.gov.ua/>
11. Д. А. Шевчук, В. А. Шевчук. «Макроекономіка: Конспект лекцій», (2009)
12. Jeri Kurtzleben, «The Economic Policies of Jean-Baptiste Colbert», (1997), University of Northern Iowa.
13. Murray N. Rothbard, «An Austrian Perspective on the History of Economic Thought. Vol.1 Economic Thought Before Adam Smith» (1995), Ludwig von Mises Institute
14. В.Д. Базилевич «Історія Економічних учень. Частина 1, 2» (2005) Знання, Київ
15. Сайт Національного банку України:
  - 1) Виступ Голови Національного банку <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vistup-golovi-natsionalnogo-banku-andriya-pishnogo-pid-chas-presbrifingu-schodo-rishen-z-monetarnoyi-politiki-16406>

- 2) Основні засади грошово-кредитної від 15 квітня 2022 року
<https://bank.gov.ua/ua/files/hJTwdIrBPNWeMzk>
  - 3) Стратегія монетарної політики Національного банку України
<https://bank.gov.ua/ua/files/NUZWnbuLoRPDcNM>
  - 4) Офіційний курс гривні щодо Долару США
  - 5) Графік прогнозованої інфляції
<https://bank.gov.ua/ua/monetary>
  - 6) Інфляційний звіт (Квітень 2023)
<https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-kviten-2023-roku>
  - 7) Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану
https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18
16. Hans F. Sennholz, «The Age of Inflation». (1979) Western Islands.
<https://mises.org/library/hyperinflation-germany-1914-1923>
  17. Jim O'Donoghue, Louise Goulding, and Grahame Allen. «Consumer Price Inflation Since 1750» (Economic Trends No. 604, pp 38-46, 2004)
  18. «Copper. Mineral Commodity Summaries». United States Geological Survey Publications Warehouse (Січ. 2021) <https://pubs.usgs.gov/periodicals/mcs2021/mcs2021-copper.pdf>
  19. World Bank
Інфляція в Чилі та Бразилії
<https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=CL>
<https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=BR>
  20. Rodrigo Caputo, Diego Saravia, «The Monetary and Fiscal History of Chile» (2019)
<https://bfi.uchicago.edu/wp-content/uploads/The-Case-of-Chile.pdf>
  21. Miguel A. Kiguel, Nissan Liviatan «Stopping Three Big Inflations: Argentina, Brazil, and Peru» (1995)
<https://www.nber.org/books-and-chapters/reform-recovery-and-growth-latin-america-and-middle-east/stopping-three-big-inflations-argentina-brazil-and-peru>
  22. The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine and how? Kiel Working Papers.
<https://www.ifw-kiel.de/publications/kiel-working-papers/2022/the-ukraine-support-tracker-which-countries-help-ukraine-and-how-17204/>
  23. Friedman, Milton «Quantity Theory of Money» (1963), The New Palgrave: A Dictionary of Economics.
<https://miltonfriedman.hoover.org/internal/media/dispatcher/214346/full>